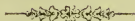

DE WET.

BOOE

FRÉDÉRIC BASTIAT.

(UIT HET FRANSCH VERTAALD.)

LEEUWARDEN.

O. J. EEKMA.

1851.

340.1
B29LD

Stadhouders

De meer en meer veldwinnende zucht naar de beoefening der staatshuishoudkundige wetenschappen, die zich in de laatste jaren in ons vaderland heeft geopenbaard, heeft den vertaler van dit boekje tot dezen zijnen arbeid, dien hij het publiek aanbiedt, aangespoord.

De oorspronkelijke Nederlandsche staatshuishoudkundige werken zijn weinig in getal, er bestaat behoefte dit gebrek aan te vullen om aan de weet- en leeslust der beoefenaren van deze wetenschap te voldoen.

Den onvergelykelijken BASTIAT als schrijver aan te bevelen is onnoodig, de Heer Mr. BOER te Utrecht, heeft ons in de gelegenheid gesteld, door eenige zijner voornaamste geschriften in onze moedertaal over te brengen, met den Heer BASTIAT als bestrijder van het beschermend stelsel kennis te maken. Het socialisme en de daarmede verwante en daaruit

voortvloeiende stellingen worden in deze bladen door den Heer *BASTIAT* op eene hem alleen eigene en onnavolgbare wijze aangetast en bestreden. Hij verklaart hier in deze bladen, dezen strijd te willen volhouden tot zijnen laatsten ademtogt. Helaas! dat die stonde spoedig na het schrijven hiervan voor hem aanbrak. De dagbladen immers verkondigden ons in het begin van dit jaar, dat *FREDÉRIC BASTIAT* in Italie, waar hij zich tot herstel zijner gezondheid bevond, is overleden, en deze tijding werd met schrik in de Wetgevende Vergadering te Parijs en met groote rouw door alle weldenkenden ontvangen. Tot het schrijven van eene lofspraak op *BASTIAT*, daarvoor is hier de plaats niet, eene beter versnedene pen dan de mijne is daartoe noodig; zijne werken getuigen voor hem.

De vertaler meent dus met grond te mogen hopen dat dit boekje in Nederland door velen zal gelezen worden, en dat de hierin vervatte waarheden ingang tot de harten en hoofden zijner landgenooten zullen vinden.

Leeuwarden,

DE VERTALER.

1 Julij 1851.

D E W E T.

De wet verdraaid! De wet — en met haar alle de collective magten van de natie, — de wet, zeg ik, niet alleen van haar doel afgewend, maar gebezigd ter bereiking van een geheel tegenovergesteld doel! — De wet het werktuig geworden van alle begeerlijkheden, in plaats van er de beteugelaarster van te zijn! De wet zelf de onbillijkheid volvoerende, welke te straffen hare roeping was. Voorwaar, dat is eene ernstige zaak, zoo die bestaat! Hierop moet het mij vergund zijn de aandacht mijner medeburgers te vestigen.

Wij ontvangen van God het geschenk dat alle overige voor ons bevat, het leven — het fysieke, intellectuele en zedelijke leven.

Maar het leven onderhoudt zich niet van zelf. Hij die het ons gegeven heeft, heeft aan ons de zorg gelaten om het te onderhouden, te ontwikkelen en te volmaken.

Tot dat doel heeft Hij ons voorzien van een zamenstel van verwonderlijke vermogens: hij heeft ons in het midden van verschillende ele-

menten geworpen. Het is door het aanwenden onzer vermogens op deze elementen, dat zich het verschijnsel verwezentlijkt van de *gelijkmaking*, van de *eigenmaking*, waardoor het leven den kring doorloopt, die aan hetzelfde is aangewezen.

Bestaan, vermogens, gelijkmaking — met andere woorden, persoonlijkheid, vrijheid, eigendom, — zie daar den mensch.

Het is van deze drie zaken, dat men zonder alle demagogische spitsvondigheid, kan zeggen, dat zij ouder en verhevener zijn dan elke menschelijke wetgeving.

Niet omdat de menschen wetten gemaakt hebben, bestaan de persoonlijkheid, vrijheid en eigendom; maar de menschen, maken wetten, omdat de persoonlijkheid, vrijheid en eigendom reeds bestaan.

Wat is dan de wet? Zooals ik elders gezegd heb, is het *de algeheele inrigting van het regt van wettige zelfverdediging dat ieder heeft*.

Ieder onzer bezit voorzeker van de natuur, van God, het regt om zijn persoon, zijne vrijheid, zijn eigendom te verdedigen, omdat het de drie hoofdbestanddeelen of onderhoudingsmiddelen des levens zijn, bestanddeelen die het een door het ander worden aangevuld, en die het een zonder het ander niet kunnen begrepen worden. Want wat zijn onze vermogens anders dan eene verlenging van onze

persoonlijkheid, en wat is de eigendom, anders dan eene verlenging van onze vermogens?

Zoo ieder mensch het regt heeft, zelfs met geweld, zijn persoon, vrijheid en eigendom te verdedigen, dan hebben meerdere menschen het regt met elkander af te spreken zich te verstaan, en eene gemeenschappelijke magt te vormen ten einde geregeld in deze verdediging te voorzien. Het gemeenschappelijk regt heeft dus zijn beginsel, zijne reden van bestaan, zijne wettigheid in het individuele regt, en de gemeenschappelijke magt kan redelijker wijze geen ander doel, hebben, dan de enkelvoudige magten, waarvoor zij zich in de plaats stelt.

Dus, even gelijk de magt van een individu, wettiglijk de persoon, de vrijheid, de eigendom van een ander individu niet kan aanranden, zoo kan om die zelfde reden de algemeene magt niet wettig gebezigd worden, om den persoon, de vrijheid, de eigendom der individuen of der klassen te vernietigen.

Want dit misbruik van die magt, zou zoo in het eene geval als in het andere, in strijd zijn met het door ons gestelde. Wie zou durven zeggen dat die magt onsgegeven is, niet om onze regten te verdedigen, maar om de gelijke regten onzer broeders te vernietigen? En is dat niet waar van elke individuele magt, die op zich zelve handelt, hoe zou het dan waar kunnen zijn

van de vereenigde magt, die niets is dan de georganiseerde vereeniging der op zich zelf staande magten?

Daarom indien er eene zaak klaárblijkelijk is, dan is het deze: *De wet is de regeling van het natuurlijke recht van wettige zelfverdediging: het is de indeplaatsstelling der gezamenlijke magt voor de afzonderlijke magten, om te handelen in den kring waarin deze het recht hebben om te handelen, om te doen hetgeen deze het recht hebben te doen, om de personen, de vrijheden, de eigendommen te beschermen, ieder in zijn recht te handhaven en het recht onder ons te doen regeren.*

En indien er een volk bestond, gegrondvest op dezen grondslag, dan schijnt het mij toe dat dáár de orde zou heerschen zoowel in handelingen als in denkbeelden, Het schijnt mij toe, dat dat volk de eenvoudigste, de zuinigste, de minst drukkende, de minst gevoelde, de minst verantwoordelijke, de regtvaardigste en bij gevolg de meest denkbaar hechte regering zoude bezitten, welke ook overigens de staatkundige vorm daarvan ware.

Onder een dusdanig bestuur zou immers ieder duidelijk begrijpen dat hij de geheele volheid zoowel als de geheele verantwoordelijkheid van zijn bestaan heeft. Zoo maar de persoon geeerbiedigd, de arbeid vrij en de vruchten van den arbeid gewaarborgd waren tegen iederen on-

regtmatigen aanval, zou niemand iets met den staat te maken hebben. Gelukkig zijnde, zouden wij, ja haar niet behoeven te bedanken, maar ongelukkig, zouden wij ook onze rampen niet verder aan haar toeschrijven, dan de boeren aan haar de ongelukken door hagel of vorst wijten. Wij zouden haar niet kennen dan door de onwaardeerbare weldaad der veiligheid.

Men kan nog daarenboven verzekeren, dat, dank zij de niet-inmenging van den staat in de bijzondere belangen, de behoeften en genoegens zich in de natuurlijke orde zouden ontwikkelen. Men zou de arme familien geen letterkundig onderrigt zien zoeken, vóór zij brood hadden. Men zou de steden zich niet zien bevolken ten koste van het platte land, of het land ten koste van de steden. Men zou die groote verplaatsingen van kapitalen, werk en bevolking niet zien, die uitgelokt worden door des wetgevers maatregelen, verplaatsingen die de bronnen van bestaan zoo onzeker en wankel maken en daardoor in groote mate de verantwoordelijkheid der regeringen verzwaren.

Ongelukkig moet de wet zich bij haar' rol houden. Zelfs moet zij daarvan niet afwijken dan met onzijdige bedoelingen die het onderzoek kunnen doorstaan. Zij heeft erger gehandeld: zij heeft gehandeld tegenstrijdig met haar eigen doel: zij heeft haar eigen oogmerk vernietigd: zij heeft er zich op toegelegd om die regtvaardigheid te

vernietigen die zij moest doen heerschen, om tusschen de regten die grens uit te wisschen, welken het hare roeping was te doen eerbiedigen : zij heeft de vereenigde magt ten dienst gesteld van hen die zonder gevaar en zonder geweten, de persoon, de vrijheid of het eigendom van anderen tot hun eigen nut willen aanwenden : zij heeft de roef in wet veranderd om haar te beschermen en de wettige zelfverdediging in misdaad, om haar te straffen.

Hoe is die verbastering van de wet toegegaan ? Welke zijn er de gevolgen van geweest ?

De wet is ontaard onder den invloed van twee zeer verschillende oorzaken, de onverstandige zelfzucht en de valsche menschlievendheid. Spreken wij eerst van de eerste :

Zich in stand te houden, zich te ontwikkelen, daarna haken alle menschen, zoodat, indien ieder de vrije uitoefening zijner vermogens en de vrije beschikking over zijne voortbrengselen genoot, de maatschappelijke vooruitgang onophoudelijk, onafgebroken, onvermijdelijk zoude zijn.

Maar er is nog eene andere neiging die hun evenzeer algemeen eigen is. Te weten om te leven en zich te ontwikkelen, zoo zij het kunnen, de een ten koste van den ander. Dit is geene gewaagde betichting, of uitvloeisel van een verdrietigen en pessimistischen geest. De geschiedenis getuigt het door de onafgebroken

oorlogen, de volksverhuizingen, de priesterlijke verdrukkingen, de algemeenheid der slavernij, het industriële bedrog en de monopolien waarmede hare jaarboeken zijn opgevuld.

Die noodlottige neiging neemt haren oorsprong in het zamenstel zelf van den mensch, in dat oorspronkelijk, algemeen onoverwinnelijk gevoel, dat hem drijft naar het geluk en hem de smart doet vlieden.

De mensch kan niet leven, noch genieten dan door eene *gelijkmaking*, eene *toeëigening* die nooit ophoudt, dat wil zeggen door eene onophoudelijke toepassing zijner vermogens op alle dingen of door den arbeid. Vandaar de eigendom.

Maar in de waarheid, hij kan leven door de *gelijkmaking* met en de *toeëigening* van het voortbrengsel van de vermogens van zijn evenmensch. Vandaar de roof. Buitendien daar het werk zelf eene moeite is en de mensch van nature geneigd de moeite te schuwen, volgt er uit, en de geschiedenis is met het bewijs dáár, dat overal waar de roof minder moeijelijk is dan het werk, hij de overhand heeft. Hij heeft de overhand zonder dat godsdienst en zedekunde, in dit geval, het kunnen beletten.

Wanneer houdt dan de roof op?

Wanneer zij bezwaarlijker en gevaarlijker wordt dan de arbeid?

Het is duidelijk dat de wet ten doel moest hebben, om den magtigste slagboom der vereenigde magt, aan deze noodlottige rigting voor te werpen: dat zij voor den eigendom partij moest trekken tegen den roof.

Maar de wet is meestal gemaakt door één mensch of eene bepaalde klasse van menschen. En de wet niet bestaande zonder bekrachtiging, zonder de hulp van eene overwegende magt, kan het wel niet anders of zij plaatst deze magt ten laatsten in handen van hen, die de wet maken.

Dit onvermijdelijk verschijnsel, in verband met de noodlottige neiging, die wij in het menschelijk hart buiten twijfel hebben gesteld, verklaart de bijna algemeene ontaarding der wet. Men vat haar zoo op, dat zij, in stede van een breidel van het onrecht te zijn, een werktuig en het onoverwinnelijkste werktuig wordt voor het onrecht. Men begrijpt dat volgens de magt van den wetgever zij ten zijnen voordeele en bij verschillende trappen, bij het gros der menschen de persoonlijkheid vernietigt door de slavernij, de vrijheid door de verdrukking, de eigendom door den roof.

Het is aan de menschelijke natuur eigen, zich te verzetten tegen het onrecht waarvan zij het slagtoffer is. Dan derhalve als de roof geregeld is bij de wet, ten voordeele van die klassen die haar daarstellen, dan trachten alle beroofde klassen langs vreedzame of oproerige wegen,

bij het maken der wetten eenigzins in aanmerking te komen. Die klassen volgens de mate van het licht waarvan zij voorzien zijn, kunnen zich twee zeer verschillende oogmerken voorstellen bij de pogingen ter verovering hunner staatkundige regten: of zij willen die wettige roof doen ophouden of zij haken er naar, er in te deelen.

Ongelukkig, driewerf ongelukkig de natien, waar die laatste gedachte de bovenhand heeft bij de menigte, op het oogenblik waarop zij zich op hare beurt meester maakt van de wetgevende magt.

Tot op dat tijdstip werd de wettige roof uitgeoefend door het minder op het meerdergetal, zoo als men dat ziet bij volken waar het regt van wetten te maken, in de handen van weinigen berust. In plaats van uit te roeijen het geen de staat onregtvaardigs bevat, maakt men het onregt algemeen. Zoodra de onterfde klassen hare staatkundige regten terug hebben gekregen, is de eerste gedachte die haar bezielt, niet om zich van den roof los te maken, (zulks zou in haar eene kennis doen vooronderstellen, die zij niet bezitten) maar om tegen de andere klassen en tot haar eigen na-deel eene weerwraak uit te oefenen, — even als of het noodlot eischte dat eer het rijk der regtvaardigheid komt, eene wreede vergelding haar allen moet treffen; de eene klasse

om hare onregtvaardigheid, de andere om hare onwetendheid.

Er zou dus geen grooter verandering en geen grooter ongeluk in den staat kunnen geschieden, dat dit: dat de wet veranderd werd in een werktuig tot roof.

Welke zijn de gevolgen eener zoodanige verandering? Wij zouden geheele boekdeelen noodig hebben, om ze allen op te teekenen. Vergenoegen wij ons, de meest in het oogspringende aan te duiden.

De eerste is, dat in de gemoederen het besef van regt en onregt uitgewischt wordt.

Geene maatschappij kan bestaan, indien de eerbied voor de wetten er niet eeniger mate heerscht; maar het zekerste middel om de wetten te doen eerbiedigen is dat zij zelf eerbiedwaardig zijn. Wanneer de wet en de zedelijkheid in tweestrijd zijn, bevindt de burger zich in de wreede keus om of het bewustzijn der zedelijkheid, of de eerbied voor de wet te verliezen, twee ongelukken even groot en waar tusschen het moeilijk is te kiezen.

Het is zoozeer in de natuur der wet ingeweven, om het regt te doen heerschen, dat wet en regt, geheel en al een is in den geest der menigte. Wij hebben allen eene groote geneigdheid om hetgeen volgens de wet bestaat, ook als regt te beschouwen, zoozeer dat er velen zijn die verkeerdelijk alle regtvaardig-

heid uit de wet willen afleiden. Het is dus voldoende dat de wet den roof beveelt en heiligt, om den roof regtvaardig en geheiligd te doen schijnen voor het gemoed van velen. De slavernij, de beperking, het monopolie vinden verdedigers, niet alleen bij hen die er voordeel bij hebben, maar zelfs ook bij hen die er onder zuchten. Beproof eens eenigen twijfel te berde te brengen, over de zedelijkheid dezer instellingen. »Gij zijt,» zal men u toevoegen, »een gevaarlijke nieuwigheids-invoerder, een utopist, een theoreticus, een verachter der wetten, gij verwrikt de grondvesten waarop de geheele maatschappij rust.»

Doet gij voorlezingen over de zedekunde of over de Staatshuishoudkunde. Dan zullen er staatsligchamen gevonden worden die bij het gouvernement dit verzoek zullen indienen.

» Dat de wetenschap voortaan *niet alleen* worde onderwezen uit het eenige oogpunt van den vrijen handel (van de vrijheid, van den eigendom, en van de regtvaardigheid) zooals dat tot hiertoe heeft plaats gehad, maar ook en vooral uit het oogpunt van den staat van zaken en der wetgeving (strijdig met de vrijheid, den eigendom, de regtvaardigheid) waardoor de fransche Industrie geregeerd.»

» Dat in de openbare uit de schatkist bezoldigde leerstoelen, de leeraar zich gestrengelijk onthoude, om den minste afbreuk te doen aan

den eerbied; verschuldigd *aan de vigerende wetten* etc. (*)

Zoodat indien er eene wet bestaat die de slavernij of het monopolie, de verdrukking of den roof onder welken vorm ook, wettigt, men er zelfs niet van spreken moet, want hoe er van te spreken, zonder den eerbied die zij inboezemt te vernietigen? Nog meer, men zal de zedekunde en staatshuishoudkunde moeten onderwijzen uit het oogpunt dier wet, dat is te zeggen, in de veronderstelling dat zij regtvaardig is, alleen om dat zij wet is.

Een ander gevolg dezer treurige *ontaarding* van de wet is, dat zij aan de staatkundige driften en worstelingen en in het algemeen aan de eigenlijk gezegde staatkunde, een buitensporig overwigt geeft.

Ik zou deze stelling op duizend manieren kunnen bewijzen. Ik zal mij bepalen, om voorbeeldshalve, haar te toetsen aan het onderwerp, dat nu onlangs aller gemoederen heeft bezig gehouden: Het algemeene stemregt.

Wat de leerlingen van de school van Rousseau, welke school zelf, ver gevorderd, zegt te zijn en welke ik geloof dat 20 eeuwen ten achteren is, ook daarvan mogen denken, het algemeene stemregt (dit woord in zijne strenge

(*) Algemeen raad van manufacturen, landbouw en handel, zitting van 6 Mei 1850. *n. d. s*

opvatting nemende), is niet een van die geheiligde leerstelsels ten opzichte waarvan het onderzoek en de twijfel zelfs misdaden zijn.

Men kan ernstige tegenwerpingen aan hetzelfde doen.

Vooreerst bedekt het woord algemeen een lompe drogreden. Er zijn in Frankrijk 36 millioenen inwoners. Zal het stemregt *algemeen* zijn, dan moet het aan 36 millioenen kiezers toegekend worden. In het ruimstgenomen systeem kent men het maar aan 9 millioen toe. Drie personen op de vier, zijn dus uitgesloten en wat meer is, zij zijn het door drie vierde. Op welk beginsel steunt die uitsluiting? Op het beginsel van onbekwaamheid. Algemeen stemregt wil dan zeggen; algemeen stemregt van hen die bekwaam zijn: doch dan blijven deze hoofdvragen over, wie zijn die bekwaamen? zijn de ouderdom, het geslacht, de geregtelijke veroordeelingen, de eenige teekenen waaraan men de onbekwaamheid kan herkennen?

Indien men het van nabij beschouwt, bemerkt men heel spoedig de reden waarom het stemregt rust op het vermoeden van bekwaamheid, om dat het ruimste systeem in dit opzigt in niets verschilt van het aller beperkste, dan door de waardering der teekenen waaraan deze bekwaamheid kan herkend worden, hetgeen geen verschil daarstelt van beginsel, maar van trap.

Die reden is deze, dat de kiezer niet bedingt voor zich zelven, maar voor iedereen.

Indien zoo als de republikeinen van de Grieksche en Romeinsche kleur beweren, het stemregt ons met het leven is geschonken, dan zou het onbillijk zijn van de volwassenen vrouwen en kinderen het stemmen te beletten. Waarom belet men het deze? Omdat men ze onbekwaam rekent. Omdat de kiezer niet alleen de verantwoordelijkheid zijner stem op zich laadt; omdat iedere stem verbindt en betreft de geheele maatschappij: omdat de maatschappij wel het regt heeft eenigen waarborg te eischen, aangaande de handelingen waarvan haar geluk en bestaan afhangt.

Ik weet wat men kan antwoorden. Ik weet ook wat men daarop zou kunnen terug zeggen, doch het is hier de plaats niet, dit geschil uit te maken. Hetgeen ik wil doen opmerken, is dat deze twist zelf (gelijk het meerendeel der staatkundige geschillen) die de volken beroert, hen opwint en het onderste boven keert, deszelfs gewigt zoude verliezen indien de wet altijd geweest ware, wat zij had behooren te zijn.

Inderdaad, zoo de wet zich er toe bepaalde om al de personen, alle de vrijheden, alle de eigendommen te doen eerbiedigen, zoo zij niets dan de organisatie van het individuële regt van wettige zelfverdediging, de hinderpaal, de breidel, de kastijding gerigt tegen

alle verdrukkingen en allen roof, was, gelooft gij dat wij dan, onder ons burgers, veel zouden twisten over het meer of minder algemeene stemregt? Gelooft gij dat die twist, de openbare vrede, het grootste goed, in gevaar zou stellen? Gelooft gij dat de uitgesloten klassen niet rustig hare beurt zouden afwachten? Gelooft gij dat de toegelaten klassen jaloersch op haar voorregt zouden zijn? En is het niet duidelijk dat, het belang hetzelfde en algemeen zijnde, de eene klasse, zonder groot bezwaar voor de anderen zoude handelen.

Maar als dit noodlottig beginsel begint door te dringen, dat onder voorwendsel van organisatie, regeling, bescherming, aanmoediging, de wet aan den eenen kan ontnemen om aan den anderen te geven, kan putten in de door alle klassen verworven rijkdom, om die van eene klasse te vermeerderen, nu eens die der landbouwers, dan die der manufacturiers, der kooplieden, der reeders, der kunstenaars, der komedianten, o zeker! in dat geval is er geene klasse, die niet met reden beweert, dat ook zij de hand aan de wet mag slaan: wie eischt niet met woede zijn regt om te kiezen en gekozen te worden? wie gooit niet liever de maatschappij onderste boven, liever dan dat niet deelachtig te worden? De bedelaars en landloopers zelve zullen u bewijzen dat zij ontegenzeggelijke aanspraken hebben. Zij zullen

u zeggen; wij koopen nimmer wijn, tabak, zout, zonder belasting te betalen, en een deel dezer belasting wordt volgens de wet weggeschonken aan premien, aan tegemoetkomingen aan menschen die rijker zijn dan wij. Anderen gebruiken de wet om kunstmatig het brood in prijs te doen stijgen of het vleesch, het ijzer, het laken duurder te maken. Omdat ieder de wet in zijn voordeel bewerkt, willen wij haar ook bewerken. Wij willen er uit afleiden het *regt op onderstand*, 't geen het deel van den roof voor de armen is. Daarom moeten wij kiezers en wetgevers zijn, om in het groot den aalmoes te kunnen organiseren voor onze klasse, gelijk gij voor de uwe de bescherming in het groot hebt georganiseerd. Zeg ons niet dat gij ons, ons deel zult geven, dat gij ons, volgens het voorstel van den heer Mimerel, eene som van 600,000 fr. zult toewerpen om ons te doen zwijgen als ware het een kluijfe om te knaauwen. Wij hebben andere en in allengevalle wij willen voor ons zelve bedingen en beschikken even als die andere klassen dit voor zich zelf gedaan hebben!"

Wat kan men tegen dit argument inbrengen? ja zoolang het als een beginsel zal blijven aangenomen dat de wet kan worden afgebragt van deszelfs werkelijken pligt, dat zij de eigendommen schendt, in plaats van ze te beschermen, zal iedere klasse de wet willen

inrigten. De staatkundige vraag zal altijd bevooroordeeld heerschend en verteerend zijn: in een woord men zal elkander aan de deur van 's lands vergaderzaal bestrijden. De strijd zal daar binnen niet minder hardnekkig zijn. Om daarvan overtuigd te zijn, is het nauwelijks noodig te letten, op het geen voorvalt in de kamers van Frankrijk en Engeland: het is genoeg als men weet hoe de vraag gesteld is.

Is het noodig te bewijzen dat deze hatelijke verbastering van de wet eene eeuwigdurende aanleiding is tot haat en tweedragt en dat zij zelfs kan overslaan tot omkeering der maatschappij? Wend uwe oogen naar de Vereenigde Staten. Dat is het land der wereld, waar de wet het meest bij haar doel blijft, hetwelk daar in bestaat om ieder zijne vrijheid en eigendom te waarborgen. Ook is dat het eenigste land van de wereld, waar de maatschappelijke orde, schijnt te rusten op de hechtste grondslagen. Evenwel zelfs in de Vereenigde Staten, bestaan er twee vragen, en hoewel er maar twee zijn, hebben zij echter sedert den aanvang, de staatkundige rust meermalen in gevaar gebracht. En welke zijn die beide vragen? Die over de slavernij en die over de tarieven, dat wil zeggen juist de twee eenige vragen waarin, geheel tegen den algemeenen geest dezer Republiek, de wet het karakter van beroving heeft aangenomen. De slavernij is eene door de wet geheiligde schennis van de regten van den

persoon : de bescherming is eene door de wet begane schending van eigendom : en voorzeker is het wel opmerkelijk , dat te midden van zoo vele andere debatten , die dubbele *wets-plaag* , dat droevig erfgoed der oude wereld , de eenige is die de verbreking der Unie kan en welligt zal te weeg brengen. Men kan zich inderdaad geen opmerkenswaardiger feit te midden eener maatschappij voorstellen dan dit : *De wet het werktuig geworden van het onrecht*. En indien dit feit zulke vreeselijke gevolgen voor de Vereenigde Staten kan voortbrengen , waar zij maar eene uitzondering is , wat moet het dan in ons Europa zijn waar het een beginsel , een stelsel is.

De Heer de Montalembert , toen hij zich een gezegde toeigende van eene beruchte proclamatie van den Heer Carlier , zeide : » men moet het » socialisme den oorlog aandoen. » En door socialisme , moet men gelooven dat hij , volgens de definitie van den Heer Charles Dupin , den roof aanduidde.

Maar van welken roof wilde hij spreken ? Want men heeft er twee soorten. Er is *onwettige* en *wettige roof*.

Wat de onwettige roof aangaat , ik geloof niet dat men die roof , die den naam van diefstal of opligten draagt , en waartegen is voorzien bij den Code Pénal , kan en mag verzeeren met den naam van socialisme. Deze is

het niet die de maatschappij in hare grondslagen bedreigt. Bovendien de oorlog tegen deze soort van roof heeft niet gewacht op het signaal van de Heeren Montalembert en Carlier. Dezelve wordt voortgezet sedert den aanvang der wereld. Frankrijk heeft er in voorzien, lang voor de omwenteling van Februarij, lang voor de verschijning van het socialisme, door een geheel toestel van ambtenaren, politie, gendarmerie, gevangenissen, bagno's, en schavotten. Het is de wet zelve die dezen oorlog voert, en het zou dunkt mij te wenschen zijn, dat de wet altijd die houding bewaarde tegenover den roof.

Maar het is altijd niet zoo. De wet neemt soms de partij voor haar op. Soms volvoert zij dezelve met hare eigene handen, ten einde aan de begunstigden, de schande, het gevaar en den twijfel te ontnemen. Soms stelt zij die vertoonning van overheid, politie, gendarmerie en gevangenis ten dienste van den roof en behandelt den beroofden, die zich verdedigt, als misdadiger. In een woord, er is een gewettigde roof en van dien is het stellig dat de Heer de Montalembert spreekt.

Deze roof kan in de wetgeving eens volks, slechts eene exceptionele vlek zijn, en het best wat men in dit geval kan doen, zonder zoo vele declamaties en jeremiaden, is dezelve zoo spoedig mogelijk uit te wisschen,

ten spijt van de kreeten der belanghebbenden. Maar hoe kan men denzelven herkennen? Dat is heel eenvoudig. Men moet maar onderzoeken of de wet ook aan den eenen ontnemt hetgeen hem toekomt, om het te geven aan anderen aan wien het niet toekomt. Men moet onderzoeken of de wet ook eene daad verrigt ten gunste van den eenen burger en ten nadeele van den anderen, welke deze burger zelf niet zoude kunnen verrigten, zonder zich schuldig te maken aan misdaad. Haast u om die wet af te schaffen: zij is niet alleen zelve eene onbillijkheid, zij is bovendien eene vruchtbare bron van onbillijkheden, want zij verwekt tegenkating en zoo gij er niet op past, zal het bijzondere geval zich uitstrekken, zich vermenigvuldigen en tot een vast stelsel worden. Zonder twijfel zal de begunstigde hard schreeuwen, hij zal *verkre- gen regten* inroepen. Hij zal zeggen dat de wet bescherming en aanmoediging verschuldigd is aan de nijverheid: hij zal beweeran dat het goed is dat de staat hem verrijke, omdat hoe rijker hij is, hoe meer hij verteert en dus een regen van dagloonen over de arme werklieden verspreidt. Wacht u voor die drogredenen, want juist door deze grond als stelsel aan te nemen, zal de wettige roof stelselmatig worden.

Dit is ook juist gebeurd. Het droombeeld van den dag is om alle klassen te verrijken, de

eene ten koste van de andere: om den roof algemeen te maken, onder voorwendsel denzelven te zullen regelen. 't Is waar de wettige roof kan op oneindig vele wijzen uitgeoefend worden. Van daar eene oneindige menigte plannen ter regeling van dezelve: tarieven, bescherming, premien, tegemoetkomingen, aanmoedigingen, opklimmende belasting, gratis onderwijs, regt op arbeid, regt op voordeel, regt op loon, regt op hulp, regt op werktuigen voor den arbeid, *algemeen crediet*, enz., enz. En het is het zamenstel van al deze plannen, in het geen zij allen met elkander gemeen hebben, de wettige roof, welke den naam aanneemt van *socialismus*.

Waarlijk het socialisme, aldus gedefinieerd, is een leerstelsel en, welken oorlog wilt gij het aandoen, zoo het niet een strijd van leerstelsel is. Gij vindt die leer valsch, ongerijmd, verfoeijelijk. Wederleg haar. Dat zal u zoo veel te gemakkelijker vallen, naar mate zij valscher, ongerijmder, verfoeijelijker is. Vooral indien gij sterk wilt zijn, begin met uit uwe wetgeving uit te roeijen, al hetgeen er van het socialisme heeft kunnen insluipen, — en het werk is niet gering.

Men heeft den Heer de Montalembert verweten, dat hij tegen het socialisme geweld wilde gebruiken. Doch dit is een onverdiend verwijt, want hij heeft uitdrukkelijk

gezegd: Men moet het socialisme dien oorlog aandoen, die vereenigbaar is met de wet, de eer en de regtvaardigheid.

Maar bemerkt de Heer de Montalembert niet dat hij zich op een verkeerd standpunt plaatst?

Gij wilt tegen het socialisme de wet te baat nemen? Maar juist het socialisme roept de wet tot hare hulp. Het verlangt geen roof tegen de wet, maar eenen roof volgens de wet. Het is de wet zelve, die het gelijk de monopolisten van alle soorten tot een werktuig denkt te maken; en als het eens de wet voor zich heeft, hoe wilt gij het dan onder bereik van uwe vierscharen, gendarmes en gevangenissen brengen?

En wat doet gij? Gij wilt den roof beletten, de hand te slaan aan de vervaardiging der wetten. Gij wilt denzelven buiten de wetgevende vergadering houden. Dat zal u, ik durf het u voorspellen, niet gelukken, zoo lang men daar binnen wetten zal maken die op het beginsel van wettelijken roof gegrond zijn. Dat is al te ontbillijk al te ongerijmd.

Dit vraagstuk over den wettelijken roof moet noodwendig worden opgelost en daar voor zijn maar drie oplossingen.

Dat de minderheid de meerderheid beroove.

Dat allen elkaër berooven.

Dat niemand iemand beroove.

Gedeeltelijke roof, algemeene roof, geen

roof, men moet kiezen. De wet kan slechts een dezer drie stellingen volgen.

Gedeeltelijke roof, — dit is het systeem dat de overhand heeft gehad, zoo lang het stemrecht gedeeltelijk was, een systeem waartoe men zal terugkeeren om het indringen van het socialisme tegen te gaan.

Algemeene roof, — dit is het systeem waarmede wij bedreigd zijn geweest, toen het stemrecht algemeen geworden is, toen de massa het denkbeeld opgevat had, om wetten te maken volgens de beginselen van wetgevers, die hen zijn voorgegaan.

Geen roof, — dit is het beginsel van rechtvaardigheid, vrede, orde, bestendigheid, verzoening en gezond verstand, dat ik met alle kracht mijner longen zal verbreiden, tot aan mijn laatsten ademtogt.

En waarlijk, kan men iets anders aan de wet vragen? Kan de wet, daar zij tot noodzakelijke bekrachtiging de magt heeft, redelijker wijs tot iets anders worden gebezigd, dan om ieder in zijn recht te handhaven? Ik tart elkeen om haar uit dezen kring te doen treden, zonder haar te verdraaijen, zonder dus de magt tegen het recht te keeren. En daar dat de noodlottigste, meest onlogische maatschappelijke verwarring is, die men zich denken kan, moet men wel erkennen dat de ware, zoo zeer gezochte oplossing van het maatschap-

pelijk raadsel vervat is, in deze eenvoudige woorden: *de wet is het georganiseerde regt.*

Bovendien, laat ons dit wel opmerken: de regtvaardigheid organiseren door de wet dat wil zeggen door de magt, sluit het denkbeeld uit van door de wet of de magt, een of ander tak van menschelijke nijverheid zoo als werk, liefdadigheid, landbouw, koophandel, nijverheid, onderwijs, schoone kunsten, godsdienst te organiseren: want het is niet mogelijk of eene dezer onderorganisatiën moet de wezenlijke organisatie vernietigen. Hoe kan men zich inderdaad inbeelden, dat de magt op de vrijheid der burgers eenigen inbreuk kan maken, zonder de regtvaardigheid geweld aan te doen, zonder tegen zijn eigen doel in te handelen.

Hier stoot ik op het meest populaire vooroordeel van onzen tijd. Men wil niet alleen dat de wet regtvaardig zij; men wil ook nog dat zij menschlievend zij. Men stelt zich niet te vreden, dat zij aan ieder burger de vrije en ongehinderde uitoefening zijner vermogens waarborgt, om te worden aangewend tot zijne lichamelijke, verstandelijke en zedelijke ontwikkeling, men vordert van haar bovendien dat zij onmiddelijk welvaart, onderwijs en zedelijkheid over de natie zal verspreiden. Dit is de verleidelijke zijde van het socialisme.

Maar ik herhaal het, deze beide werkkringen

der wet spreken elkander tegen. Men moet kiezen. De burger kan niet te gelijktijd vrij en niet vrij zijn. De Heer de Lamartine schreef mij eens: »Uwe leer is slechts de helft van mijn programma; gij zijt gebleven bij de vrijheid, ik ben reeds bij de broederschap.» Ik antwoorde hem: »de tweede helft van uw programma zal de eerste vernietigen.» En inderdaad, het is mij ten eenenmale onmogelijk om het woord *broederschap* te scheiden van het woord *vrijwillig*. Het is ten eenenmale onmogelijk om een denkbeeld te krijgen van de broederschap *door de wet* opgedrongen, zonder dat de vrijheid *door de wet* vernietigd en de regtvaardigheid *door de wet* met voeten getreden zij.

De wettige roof heeft twee wortels: de eene, die wij te zien krijgen zit in de menschelijke zelfzucht, de andere in de verkeerde mensche-lievendheid.

Voor wij verder gaan, meen ik mij te moeten verklaren over het woord *roof*.

Ik neem hetzelfde niet, gelijk men het dikwijls doet, in een onzekere onbepaalde, de waarheid nabijkomende en overdrachtelijken zit. Ik bedien mij van hetzelfde in een geheel wetenschappelijke zin, die juist het tegenovergestelde van eigendom beteekent. Wanneer een deel der rijkdommen van hem, die dezelve heeft verzameld, zonder zijne

toestemming en zonder vergoeding overgaat op hem die dezelve niet heeft gewonnen, hetzij dit geschiedt door geweld of door list, dan zeg ik wordt er inbreuk gedaan op den eigendom, dan geschiedt er roof. Dit zeg ik is het juist, het geen de wet overal en altijd moest te keer gaan. Indien de wet zelve de daad verrigt dien zij moet te keer gaan, dan zeg ik dat er niet minder roof geschiedt en wel om volgens de maatschappij te spreken, met verzwarende omstandigheden. Alleen is, in dit geval niet hij die van den roof voordeel geniet, daarvoor verantwoordelijk, het is de wet, het is de wetgever, het is de maatschappij, en dit maakt het gevaar dat er voor den staat in gelegen is van uit.

Het is te betreuren dat dit woord iets beledigends heeft. Ik heb te vergeefs naar een ander gezocht, want ik zou nimmer, en heden minder dan ooit, in het midden onzer oneenigheden een tergend woord willen werpen. Ook verklaar ik, of men mij geloove of niet dat ik noch de bedoelingen, noch de zedelijkheid van iemand, wie het ook zij, denk te beschuldigen. Ik tast een idée aan dat ik geloof valsch te zijn, een systeem, dat mij onregtvaardig schijnt en dat zoodanig buiten het plan der menschen ligt, dat iedereen er voordeel bij heeft, zonder het te willen en er onder lijdt zonder het te weten. Men moet

schrijven onder den invloed van partijgeest of van de vrees, om opregtheid van het protectionisme, van het socialisme en zelfs van het communisme, die niet dan eene en dezelfde plant op drie verschillende tijdperken van haren groei zijn, in twijfel te trekken. Alles wat men zou kunnen zeggen is, dat de roof meer zichtbaar is door hare partijdigheid in het protectionisme, door hare algemeenheid in het communisme: waaruit volgt dat van de drie stelsels het socialisme nog het meest onzekere, het meest onbepaalde en bij gevolg het meest opregte is (*).

Hoe het ook zij, door toe te stemmen dat de roof volgens de wet, een harer wortels heeft in de verkeerde menschlievendheid, stel ik klaarblijkelijk alle bedoelingen buiten spel.

Dit begrepen zijnde, laat ons onderzoeken van waar dat algemeen streven komt, dat voor geeft het algemeen welzijn door den algemeenen roof te verwezentlijken, en waar het op uitloopt.

(*) Indien in Frankrijk de bescherming maar aan eene enkele klasse, b. v. aan de smeden, verleend was, zoude deze zoo verfoeijelijk roofzuchtig zijn, dat zij zich niet zou kunnen handhaven. Ook zien wij dat alle beschermde nijverheidstakken zich vereenigen, gemeene zaak maken en zelf elkander aanwerven, ten einde het schijne dat zij het geheel van den *nationalen arbeid* omvatten. Zij gevoelen instinctmatig, dat de roof zich verschuilt achter de algemeenheid.

De socialisten zeggen ons: om dat de wet de regtvaardigheid regelt, waarom zou zij dan ook niet den arbeid, het onderwijs en de godsdienst regelen?

Waarom? Omdat zij den arbeid, het onderwijs, de godsdienst niet zou kunnen regelen zonder de regtvaardigheid te krenken.

Merk dan op dat de wet de magt is en dat bij gevolg het gebied de wet niet wettiglijk, het wettig gebied van de magt mag overschrijden.

Wanneer de wet en de magt iemand binnen de palen der regtvaardigheid houden, leggen zij hem niet op dan eene zuivere ontkenning. Zij leggen hem slechts op zich te onthouden van te schaden. Zij raken nog zijne persoonlijkheid noch zijne vrijheid, noch zijn eigendom aan. Zij bewaken alleen de persoonlijkheid, vrijheid en eigendom. Zij houden zich alleen bij het verdedigen: zij verdedigen het gelijke regt van allen. Zij vervullen eene zending waarvan de onschadelijkheid in het oogspringt, het nut tastbaar en de wettigheid onbetwistbaar is.

Dat is zoo waar, dat, gelijk een mijner vrienden mij deed opmerken: te zeggen *het doel van de wet is om het regt te doen heerschen*, is zich bedienen van eene uitdrukking die strenggenomen niet nauwkeurig is. Men zou moeten zeggen: *het doel van de wet is om*

het onregt te beletten te heerschen. Inderdaad, het is niet het regt dat een eigenlijk wezen heeft, maar het onregt. Het eene spruit voort uit het niet bestaan van het andere.

Maar wanneer de wet — door tusschenkomst van haren noodzakelijken helper, de magt — eene manier van werken, eene methode of soort van onderwijs, een geloof of godsdienst op legt, dan werkt zij niet meer negatief maar wel positief op de menschen. Zij stelt de wil van den wetgever voor hun eigen beginsel. Zij behoeven niet meer te raadplegen, te vergelijken, te voorzien; zij houden op menschen te zijn; zij verliezen hunne persoonlijkheid, hunne vrijheid, hunnen eigendom.

Beproof het eenen door de magt opgelegden vorm van den arbeid uit te denken, die geen inbreuk is op de vrijheid; eene verplaatsing van rijkdom door de magt opgelegd, die geen inbreuk is op den eigendom. Indien het u gelukt, erken dan dat de wet den arbeid en de industrie niet kan organiseren zonder de onregtvaardigheid te organiseren.

Wanneer een staatkundige, van uit zijn studeervertrek zijne blikken laat weiden op de maatschappij, wordt hij getroffen door het schouwspel van ongelijkheid dat zich aan hem aanbiedt. Hij zucht over het lijden, dat het deel is van een zoo groot getal onzer broeders, een lijden waarvan het aanschouwen nog be-

droevender wordt gemaakt, door de daar tegen over staande weelde en overvloed.

Hij moest zich welligt afvragen of een dussdanige maatschappelijke toestand niet tot oorzaken heeft oude beroovingen, uitgeoefend bij wege van verovering, en nieuwe beroovingen, uitgeoefend door middel der wetten.

Hij moest zich afvragen of het haken van alle menschen naar welvaart en volmaking toegestaan zijnde, de heerschappij van het regt niet voldoende was om de grootste vooruitgang en de grootste mate van gelijkheid te verwezentlijken, die bestaanbaar is met die individuele verantwoordelijkheid, die God heeft daargesteld, als juiste vergelding van deugd en ondeugd.

Hij denkt daar niet eens aan. Zijne gedachte vestigt zich op verbindingen en schikkingen, door de wet daargesteld of kunstige organisaties. Hij zoekt het middel in de eeuwigdurendheid en de overdrijving van datgene wat het kwaad veroorzaakt heeft.

Want is er buiten het regt, dat gelijk wij gezien hebben, niets dan eene werkelijke ontkenning is, wel eene van deze wettelijke schikkingen, die niet het beginsel van den roof in zich bevat?

Gij zegt: »ziedaar menschen, die geen rijkdommen hebben» — en gij wendt u tot de Wet. Maar de Wet is geene borst die van

zelf gevuld wordt, en welks melkaders ergens anders dan in de Maatschappij gaan putten. Er komt in de schatkist, ten gunste van eenen burger of eene klasse, niets of de andere burgers en klassen zijn gedwongen geweest het er in te brengen. Indien ieder slechts zooveel er uit put als hij er in gestort heeft, dan is wel is waar uwe wet niet beroovend, maar zij doet niets voor die menschen *die geene rijkdommen hebben*, zij doet niets voor de gelijkheid. Zij kan slechts een werktuig van gelijkmaking zijn voor zooverre zij aan den eenen ontnemt om aan den anderen te geven, en dan is zij een werktuig van den roof. Onderzoek uit dit gezichtspunt de bescherming der tarieven, de premien van aanmoediging, het regt op voordeel, het regt op den arbeid, het regt op onderstand, het regt op onderwijs, de belasting bij opklimming, het vrije crediet, de maatschappelijke werkplaats, altijd zult gij op den bodem de bij de Wet geregelde roof., het georganiseerde onregt vinden.

Gij zegt: »ziedaar menschen wien het aan licht ontbreekt,» en gij wendt u tot de Wet. Maar de Wet is geen fakkel die in de verte een haar eigen licht verpreidt. Zij werkt op eene maatschappij waar menschen zijn met en zonder kennis, burgers die behoefte hebben om te leeren en anderen die geschikt zijn te onderwijzen. Zij kan van twee dingen maar

een doen: of deze soort van transactie vrijelijk laten werken, deze soort van behoefte zich vrijelijk laten vervullen; of wel de vrije wil in dit opzigt dwingen en aan dezen ontnemen ten einde daarmede leeraren te bezoldigen om anderen te onderrigten. Maar zij kan niet maken, dat er in het tweede geval geen inbreuk op de vrijheid en den eigendom geen bij de wet geregeld roof geschiede."

Gij zegt: »Ziedaar menschen wien het aan zedelijkheid of godsdienst ontbreekt, — en gij wendt u tot de Wet. Maar Wet is de magt, en behoeft ik te zeggen welk eenegeweldige en dwaze onderneming het is om de magt in deze onderwerpen te doen tusschen beiden komen."

Ten slotte van deszelfs stelsel en pogingen, schijnt het dat het socialisme, hoeveel het met zichzelf is ingenomen, zich er niet aan kan onttrekken om het vreeselijke van den bij de Wet geregelde roof te bemerken. Maar wat doet het? Het verbergt dat behendig voor aller oogen zelfs voor zijne eigene, onder de verlokkenende namen van broederschap, gemeenschappelijkheid, organisatie, associatie. En om dat wij niet zooveel van de wet vragen, om dat wij van haar niets dan regt eischen, vooronderstelt het dat wij de broederschap, de gemeenschappelijkheid, de organisatie en de associatie verwerpen en plakt ons den toenaam van zelfzuchtigen voor het hoofd.

Dat het dan wete, wat wij verwerpen, het is niet de natuurlijke organisatie maar de bij wettelijke bepalingen geregelde. Het is niet de vrije associatie, maar de vormen van associatie, die het ons denkt op te leggen.

Het is niet de vrijwillige broederband, maar de bij de wet voorgeschrevene. Het is niet de door de voorzienigheid daargestelde gemeenschappelijkheid, maar de kunstmatige, die niets is dan eene onregtvaardige verplaatsing van verantwoordelijkheid.

Het socialisme verwacht even als de oude staatkunde waar het een uitvloeisel van is, de regering en de maatschappij. Om die reden besluit de regering telkens wanneer wij niet willen dat dit of dat door haar geschiede, dat wij willen dat het in het geheel niet geschieden zal. Wij verwerpen het onderwijs van staatswege dus willen wij geen onderwijs. Wij verwerpen een godsdienst van staat; ergo willen wij geen godsdienst. Wij verwerpen de gelijkmaking door den staat: derhalve willen wij geen gelijkheid enz. enz. Het is even alsof dezelve ons beschuldigt, dat wij niet willen dat de menschen eten, omdat wij den graanbouw van staatswege verwerpen.

Hoe heeft in de staatkundige wereld, het vreemde denkbeeld ingang kunnen vinden, om uit de wet te doen voortspruiten wat er niet in is: het goede, de rijkdom, de wetenschap, de godsdienst?

De tegenwoordige staatkundigen, inzonderheid die van de socialistische school, gronden hunne verschillende theoriën op eene algemeene onderstelling, die voorzeker de vreemdste, de hoogmoedigste is, die in menschelijk brein kan opkomen. Zij verdeelen de menschheid in twee deelen. Het geheel der menschen min een vormt het eerste: de staatkundige alleen op-zichzelf, vormt het tweede en wat meer is, het allergewichtigste deel.

Inderdaad, zij beginnen met de onderstelling, dat de menschen op-zich-zelfen noch een beginsel van handelen, noch een vermogen om te onderscheiden in zich omdragen; dat zij eene trage stof zijn, lijdelijke moleculen, atomen zonder vrije wilskracht, op zijn best een schepsel onverschillig omtrent zijn eigen bestaan, geschikt om van buiten van eene uitwendige wil en hand, een oneindig tal meer of min evenredige, kunstmatige of volmaakte vormen in zich op te nemen.

Vervolgens veronderstelt ieder hunner zonder omwegen, dat hij zelf onder de namen van organisateur, wetgever, leeraar of stichter die wil en die hand is, die algemeene drijfveer, die schepende magt, wiens verheven zending het is om die verspreide bouwstoffen, namelijk de menschen tot eene maatschappij te vereenigen.

Van dit gegeven uitgaande, even als ieder tuinman volgens zijne luim zijne boomen snoeit

tot pyramiden, zonneschermen, dobbelsteenen, kegels, vassen, leiders, spinrokken, waaijers, zoo hakt ieder socialist volgens zijne hersenschim de arme menschheid, in groepen, volgorde, middelpunten, ondermiddelpunten, in afdeelingen, sociale of harmonisch tegenstrijdige werkplaatsen, enz., enz.

En evengelyk de tuinman om de snoeiing der boomen te verrigten, bijlen, zagen, snoei-messen en scharen noodig heeft, zoo heeft de staatkundige om de maatschappij te regelen, magten noodig die hij slechts in de wetten kan vinden; tolwetten, belastingswetten, wetten op den onderstand, op het onderwijs; ziedaar zijne hulpmiddelen.

Het is zoo waar, dat socialisten de menschen beschouwen als een stof voor sociale verbindingen, dat indien zij bijgeval niet al te zeker zijn over de uitkomst dezer verbindingen, zij ten minsten een gedeelte van de menschheid eisschen, als *proefnemingsstof*: men weet hoe gemeenzaam onder hen het denkbeeld is, *om van alle stelsels de proef te nemen*, en men heeft een hunner hoofden in vollen ernst aan de assemblée constituante, eene gemeente met alle hare bewoners zien vragen, om eene proef te doen.

Het is dus dat iedere uitvinder zijne machine eerst in het klein maakt, bevorens dezelve in het groot te vervaardigen. Het is dus dat een

scheikundige eenige reagentia opoffert, dat de landbouwer eenig zaad en een hoek land er aan waagt om de proef te nemen van eenig denkbeeld.

Maar welk een onmeetbare afstand tusschen den tuinman en zijne boomen, den uitvinder en zijne machine, der scheikundige en zijne reagentia, den landbouwer en zijn zaad! De socialist gelooft te goeder trouw, dat de zelfde afstand hem van de menschheid afscheidt.

Men moet zich niet verwonderen, dat de staatkundigen der 19de eeuw de maatschappij beschouwen als eene kunstmatige schepping gesproten uit het brein van den wetgever.

Dat denkbeeld, de vrucht eener classieke opvoeding, heeft al onze denkers, alle groote schrijvers van ons land beziel.

Allen hebben tusschen de menschheid en den wetgever dezelfde verhouding gezien als er bestaat tusschen de klei en den pottebakker.

Veeleer, indien zij hebben toegestemd, om in het hart der menschen een beginsel van handelen en in zijn *begrip* een beginsel van onderscheiding te erkennen, hebben zij gemeend dat God hun daarin eene verderfelijke gift heeft gedaan en dat de menschheid onder den invloed dier beide prikkels, met rassche schreden hare ontaarding te gemoet ging. Zij hebben gesteld dat de menschheid overgelaten aan hare neigingen, zich niet met de godsdienst

zou bemoeijen dan om op Godsloochening uit te komen, niet met het onderwijs dan om bij de onwetendheid aan te landen, niet met den arbeid en de ruiling, dan om zich in ellende te verliezen.

Gelukkig zijn er volgens deze zelfde schrijvers, eenige menschen tot bestuurders en wetgevers benoemd, die van den hemel niet alleen voor zich zelve maar ook voor anderen de tegenovergestelde neigingen hebben ontvangen.

Terwijl de menschheid neigt naar het kwade, hellen zij over naar het goede: terwijl de menschheid naar de duisternis voortschrijdt, haken zij naar het licht; terwijl de menschheid wordt voortgesleept naar de ondeugd, worden zij door de deugd aangetrokken. En dat gesteld zijnde, eischen zij de magt, opdat deze hun in staat stelde hunne eigene neigingen voor die des menschelijken geslachts in de plaats te stellen.

Men behoeft slechts, bijna ter greep, een wijsgeerig, staat- of geschiedkundig boek op te slaan, om te zien hoe krachtig in ons land deze voorstelling, dochter der klassieke studien en moeder van het socialisme, dat de menschheid eene werkelooze stof is die het leven, de regeling, de zedelijkheid en den rijkdom van de regering ontleent, wortel heeft geschoten: — of wel wat nog erger is, dat de menschheid uit zich zelve neigt naar hare ontarding, en op die helling niet wordt staande gehou-

den dan door de geheimzinnige hand des wetgevers. Overal toont ons het klassieke conventionalisme, achter de lijdelijke maatschappij eene verborgene magt, die onder de benamingen van wet, wetgever of onder deze meer gemakkelijke en meer onzekere uitdrukking van *MEN*, de menschheid in beweging brengt, haar bezielt, verrijkt en veredelt.

Bossuet zegt. „Eene der zaken die *men* (wie?) het sterkst den Egijptenaren in prentte, was de vaderlandsliefde *het was niet geoorloofd* onnut te zijn voor den staat; de wet wees aan ieder zijn beroep aan, dat zich van vader op zoon overplante. Men kan noch twee beroepen hebben noch van beroep veranderen Maar er was eene bezigheid die algemeen moest zijn, dat was de studie van de wet en van de wijsheid. De onwetendheid van de godsdienst en van de politie des lands werd in geen' staat verontschuldigd. Voor het overige had ieder beroep zijn hem aangewezen (door wien?) kanton Onder goede wetten, was dat het beste, dat ieder opgevoed was (door wien?) in dien geest om dezelve na te leven Hun handel heeft Egijpte vervuld met wonderdadige uitvindingen, en liet haar bijna alles weten wat het leven gemakkelijk en rustig kon maken.”

Alzoo, verkrijgen de menschen, volgens *Bossuet*, niets uit zich zelve: vaderlandsliefde,

rijkdom, bedrijvigheid, wijsheid, uitvindingen, landbouw, wetenschappen alles komt tot hen door de werking der wetten of der koningen. Zij hadden niets te doen, dan *zich te laten bewerken*. Het is op dit punt dat *Bosuet Diodorus* aanvalt, omdat hij de Egijptenaren beschuldigt dat zij den worstelstrijd en de muziek verwierpen. Hoe is dat mogelijk zegt hij, daar deze kunsten uitgevonden waren door *Trismegistes*.

Evenzoo zegt hij van de Persen :

»Een der eerste zorgen van *den vorst* was den landbouw te doen bloeijen.... Evengelijk er ambten waren ingesteld voor het opzigt over de legers, zoo waren er ook om over den veldarbeid te waken.... De eerbied die *men* de Persen voor het koninklijk gezag inboezemde, ging tot het uiterste.»

De Grieken hoewel vol geest waren niet minder vreemd aan hun eigen lot, zoodat zij, uit zich zelve, evenals honden en paarden, zich niet tot de hoogte van de meest eenvoudige spelen zouden verheven hebben. Volgens de ouden, is het uitgemaakt dat alles van buiten tot de volken komt.

»De Grieken van nature vol moed en geest, waren vroeger beschaafd geworden door koningen en volkplantingen die uit Egijpte waren gekomen. Vandaar hadden zij ligchaamsoefeningen geleerd, de wedloop *te voet*, te paard

en niet wagens.... Maar het beste wat de Egijptenaren hun geleerd hadden was leerzaam te worden en zich door de wetten te laten leiden tot het algemeene welzijn.”

Fenelon opgevoed in de beoefening en bewondering der oudheid, getuige van de magt van *Lodewijk XIV*, kon bijna niet aan het denkbeeld ontkomen dat de menschheid lijdelijk is en dat haar ongeluk zoowel als haar voorspoed, hare deugden zoowel als hare ondeugden worden veroorzaakt door eene door de wet of door hem die de wet maakt, van buiten op haar uitgeoefende werking. Ook in zijn utopisch *Salente*, stelt hij de menschen, met hunne belangen, vermogens, begeerten en goederen onder de volstreckte willekeur van den wetgever. In welk opzigt ook, nooit oordeelen zij zelf voor zich, maar de vorst doet dat. De natie is maar eene vormlooze stof, waarvan de vorst de ziel is. Hij is het in wien de gedachte, de voorziening, het beginsel van alle regeling, van allen vooruitgang en bij gevolg de verantwoordelijkheid wonen,

Om deze bewering te staven, zou ik hier het geheele X^e boek van den *Télemaque* moeten uitschrijven. Ik verwijs den lezer daar naar en stel mij te vreden met eenige voor de hand opgenomene plaatsen uit dit beroemd gedicht aan te halen, waaraan ik, in ieder ander opzigt de eerste ben, om regt te laten wedervaren.

Met die verbazende ligtgeloovigheid, die de ouden kenmerkt, neemt Fenelon, in weerwil van het gezag der rede en der feiten, de volledige gelukzaligheid der Egiptenaren aan, en schrijft het toe, niet aan hunne eigene wijsheid, maar aan die hunner koningen.

» Wij konden de oogen niet op de beide oevers slaan, zegt hij, zonder rijke steden, aangenaam gelegen landhuizen en akkers te zien ieder jaar met eenen gouden oogst bedekt, zonder immer braak te liggen; ons oog ontmoette niets dan weiden vol kudde, landlieden zwoegende onder het gewigt der vruchten die de aarde uit haren schoot uitstortte, herders die de zoete toonen hunner fluiten en schalmeijen door alle echo's van den omtrek lieten weerkaatsen. *Gelukkig*, zeide Mentor, *het volk dat geleid wordt door zulk een wijzen koning.*

» Vervolgens deed Mentor mij de vreugde en den overvloed opmerken die door het geheele land van Egipte verspreid waren, waar men tot bij de 22,000 steden telde. Hij bewonderde de goede orde in de steden, de regtvaardigheid ten gunste van den arme tegen den rijke uitgeoefend, de goede opvoeding der kinderen die men aan gehoorzaamheid, arbeid, matigheid en aan de liefde voor kunsten en wetenschappen had gewend, de nauwgezetheid op alle plegtigheden van den godsdienst, de belangeloosheid, de eerzucht, de getrouwheid jegens

de menschen en de vrees voor de goden die ieder vader zijnen kinderen inboezemde. Hij werd niet moede deze schoone orde te bewonderen. *Gelukkig* zeide hij, *het volk hetwelk een' wijze koning zóó bestuurt.*"

Fenelon maakt, op Creta, eene nog verrukkelijker Idylle. Vervolgens voegt hij er door den mond van Mentor nog bij:

»Alles wat gij in dit bewonderenswaardige eiland zult zien, is de vrucht van de wetten van Minos. De opvoeding die hij aan kinderen liet geven maakte het ligchaam gezond en sterk. *Men* gewendt ze vooreerst aan eene eenvoudige, matige en arbeidzame levenswijze: *Men* gaat van het denkbeeld uit dat alle wel lust het ligchaam en den geest verzwakt: *Men* stelt hen nimmer eenig ander genot voor dan dat van onoverwinnelijk te zijn door de deugd en veel roem te verwerven. . . . Hier straft *men* drie ondeugden die bij de andere volken ongestaft blijven, de ondankbaarheid, veinzerij en gierigheid. Wat de hoogmoed en de verwijfdheid betreft, *men* behoeft dezelve nimmer te keer te gaan., want zij zijn ongekend in Creta. . . . *men* duldt er noch kostbaar huisraad, noch prachtige kleederen, noch uitgezochte gastmalen, noch vergulde paleizen."

Op zoodanige wijze bereidt Mentor zijn' kweekeling voor om, zonder twijfel met de meest menschlievende oogmerken, het volk van

Ithaka te kneden en te bewerken, en tot groote zekerheid, geeft hij er hem een voorbeeld van te Salente.

Ziedaar op welke wijze wij onze eerste staatkundige begrippen ontvangen. Men leert ons de menschen behandelen, bijna gelijk Olivier de Serres aan de landbouwers hunne landen leert behandelen en vermengen.

Montesquieu zegt het volgende: »Om den handelsgeest levendig te houden, moeten alle wetten denzelven begunstigen: die zelfde wetten moeten door hare beschikkingen de bezittingen verdeelende naarmate de koophandel ze vergroot, iederen armen burger in eenen welstand plaatsen groot genoeg om even als de anderen te kunnen werken en iederen rijken burger in eene zoodanige bekrompenheid dat hij behoefte heeft om te bewaren of om te verkrijgen»

Op die wijzen beschikken de wetten over alle bezittingen.

Alhoewel in volksheerschappij de wezenlijke gelijkheid de ziel zij van den staat, is zij intusschen zoo moeilijk daar te stellen, dat eene uiterste naauwgezetheid op dit punt, niet altijd raadzaam zou zijn. Het is genoeg dat *men* een belasting invoere die de verschillen tot een zeker punt terug brengt of bepaalt. Daarna moeten bijzondere wetten om zoo te zeggen de ongelijkheden vereffenen door de lasten die

zij den rijken opleggen en de verligting die zij aan de armen vergunnen.

Dit is ook de gelijkmaking der bezittingen door de wet, door de magt.

» Er waren in Griekenland twee soorten van gemeenebesten. Sommige waren militaire, zooals Lacedemonie, anderen handeldrijvende, zooals Athene. In deze wilde *men* dat de burgers ledig liepen; in de andere zocht *men* hen lust voor den arbeid te geven.

Hij zegt verder:

» Ik verzoek dat men een weinig lette op den omvang van het genie dezer wetgevers, om te zien dat deze alle aangenomen gebruiken kwetsende, alle deugden verwarrende aan de wereld hunne wijsheid zoude toonen. Lycurgus de diefstal vermengende met den geest der regtvaardigheid, de hardste slavernij met losbandige vrijheid, de wreedste gevoelens met de grootste matiging, gaf duurzaamheid aan zijne stad. Het scheen dat hij haar alle hulpbronnen, kunsten, koophandel, geld en muren ontnam: men heeft er naijver zonder hoop van beter te zijn: men heeft er ouderlijk gevoel en is er noch kind, noch man, noch vader: de schaamte zelfs wordt aan de kuisheid ontnomen. *Het is langs dezen weg dat Sparta tot grootheid en roem is gestegen*»

» Dit buitengewone dat men in de instellingen van Griekenland zag, hebben wij gezien

in het slijk en het bederf onzer nieuwere tijden. Een wetgever een eerlijk man heeft een volk gevormd, waar de goede tronw zoo natuurlijk schijnt als de moed bij de Spartanen. M. Penn is een waarachtige Lycurgus en alhoewel de eerste den vrede ten doel heeft gehad, gelijk de ander den oorlog, gelijken zij op elkander ten opzichte van den zonderlingen weg langs welken zij *hun* volk hebben geleid, den invloed dien zij op vrije menschen hebben gehad, de vooroordeelen die zij hebben overwonnen en de driften die zij hebben ten onder gebrag.’’

• Paraguay kan ons een ander voorbeeld geven. Men heeft er eene misdaad voor de *Maatschappij* van willen maken, om het genot van te bevelen als het eenige goed des levens te beschouwen. Maar het zal altijd schoon zijn *de menschen te besturen door hen gelukkiger te maken*’’

• *Zij die dergelijke instellingen zullen willen invoeren zullen de gemeenschap van goederen van de republiek van Plato daarstellen, dien eerbied die hij eischte voor de goden, die afzondering van de vreemdelingen voor het behoud der zeden en die stad die handel drijft in plaats van de burgers: zij zullen onze kunsten voortbrengen zonder onze weelde en onze behoeften zonder onze begeerten.’’*

Het algemeene vooroordeel mag schreeuwen: dat is van Montesquieu, daarom is het heer-

lijk! het is verheven! Doch ik zal de moed hebben om naar mijn oordeel te zeggen:

Hoe nu! gij hebt de moed dat alles schoon te vinden!

Maar het is verschrikkelijk! Afschuwelijk! en deze uittreksels die ik zou kunnen vermeerderen, toonen aan, dat in de denkbeelden van Montesquieu, de personen, de vrijheid, de eigendommen en de geheele menschheid niets dan bouwstoffen zijn geschikt om de scherpzinnigheid des wetgevers te oefenen.

Hoewel Rousseau, het hoogste gezag voor de Democraten, het maatschappelijk gebouw op den *algemeenen wil* doet rusten, heeft toch niemand zoo geheel en al de onderstelling aangenomen van de volstrekte lijdelijkheid van het menschedom tegenover den wetgever.

• Indien het waar is dat een groot vorst een zeldzaam mensch is, wat zal men dan van eenen grooten wetgever zeggen? de eerste behoeft maar het voorbeeld te volgen dat de ander moet voorstellen. *Deze laatste is de werktuigkundige die het werktuig uitvindt*, de eerste is niets dan de werkman die hetzelfde opwindt en loopen laat."

En wat zijn hierin de menscheu? De machine die men opwindt en loopt of liever de grondstof waaruit de machine gemaakt is!

Dus tusschen den wetgever en den vorst, tusschen den vorst en zijne onderdanen, zijn

de zelfde verhoudingen als tusschen den landbouwkundige, de boer en de akker. Op welk eene hoogte ver boven de menschheid is dan wel de staatkundige geplaatst, die de wetgevers zelf beheerscht en hun hun ambacht leert in deze bevelende bewoordingen :

„Wilt gij duurzaamheid aan den staat geven? breng dan de uiterste trappen zoo na mogelijk bij elkander. Duld noch rijken noch armen.

„Is de grond ondankbaar of onvruchtbaar of het land te klein voor de inwoners, *wend u* dan naar den kant der nijverheid en kunsten, waarvan gij de voortbrengselen verruilen kunt tegen levensmiddelen die gij behoeft

Hebt gij op een goed terrein *gebrek* aan inwoners, besteedt dan al uwe zorg aan den landbouw, die de menschen vermenigvuldigt en *verjaagt* de kunsten die zouden eindigen met het land te ontvolken Wijdte uwe zorg aan de uitgestrekte en vlakke oevers, *bedekt de zee* met schepen en gij zult een schitterend en kort leven hebben. Bespoelt de zee op uwe kusten niets dan ongenaakbare rotsen, *blijft dan* *barbaren* en vischeters, gij zult er zooveel te rustiger om leven, beter misschien en zeker gelukkiger. In een woord behalve de voorschriften aan allen gemeen, bevat elk volk in zich eene oorzaak die het op eene bijzondere wijze beheerscht en deszelfs wet-

geving alleen voor hetzelfde geschikt maakt. Zoo hebben de Hebreëen oudtijds en later de Arabieren tot voornaamste doeleinde de godsdienst gehad, de Atheners de wetenschappen, Carthago en Tyrus den handel, Rhodus de zee-magt, Sparta den oorlog en Rome de deugd. De schrijver van den *geest der wetten*, heeft aangetoond door welke kunst *de wetgever de instelling naar ieder dezer doeleinden rigt* Maar zoo de wetgever, zich in zijn *doel* bedriegende een beginsel neemt dat verschilt van dat hetwelk uit de natuur der dingen ontstaat, daar het eene tot slavernij en het andere tot vrijheid, het eene tot rijkdom, het andere tot bevolking, het eene tot den vrede, het andere tot veroveringen voert, zal men zien dat de wetten ongevoelig verzwakken, de staatsinrigting verbastert en de staat zal zoo lang geschokt worden tot dat hij vernietigd of veranderd is, en tot dat de onoverwinlijke natuur haar gebied herkregen heeft."

Maar zoo de natuur onoverwinnelijk genoeg is om haar gebied *te hernemen*, waarom neemt zij niet aan, dat de menschen gehoorzamende aan hun' eigenen aandrang, zich van zelve voor den landbouw naar een vruchtbaar terrein zullen begeven, voor den koophandel naar uitgestrekte en geschikte oevers, zonder dat een Lycurgus, een Solon of Rousseau er zich mede bemoeijen, op het gevaar af ván zich te bedriegen?

Wat er ook van zij, men begrijpt welk eene vreeselijke verantwoordelijkheid Rousseau op de uitvinders, stichters, leiders, wetgevers en vormers van maatschappijen doet rusten. Ook eischt hij zeer veel van hen.

»Hij die durft ondernemen een volk te regelen, moet zich in staat gevoelen, om het zoo eens uit te drukken, de menschelijke natuur omtekeeren, om ieder' afzonderlijken mensch die op zich zelve een volmaakt geheel en een gedeelte is, afgescheiden van een groot geheel, waaruit de afzonderlijke mensch geheel of ten deele, zijn leven en wezen ontvangt te veranderen; de ligchaams gesteldheid der menschen te veranderen om haar te versterken, om een gedeeltelijk en zedelijk bestaan in de plaats te stellen voor dat lichamelijk en onafhankelijk bestaan, dat ons door de natuur is geschonken. Hij moet in een woord den mensch zijne eigene krachten ontnemen om hem er te geven die hem vreemd zijn»

Arm menschedom, wat zouden de leerlingen van Rousseau van uwe waardigheid maken?

Raynal zegt: »Het klimaat, dat wil zeggen de lucht en de grond, is de eerste regel voor den wetgever, daar deszelfs hulpmiddelen hem zijne pligten aanwijzen. Hij moet vooraf zijne plaatselijke gesteldheid raadplegen. Eene bevolking op de kusten der zee geworpen, moet wetten hebben voor op de scheepvaart In-

dien de volkplanting naar het binnenland is gevoerd, moet derzelver wetgever vooraf den aard en de trap van vruchtbaarheid onderzoeken....”

Vooraf in de verdeeling van den eigendom is het dat de wijsheid der wetgeving zal uitblinken. In het algemeen en in alle landen der wereld, moet men, wanneer men eene volkplanting sticht, aan allen geven, dat is te zeggen, aan elk eene uitgestrektheid grond voldoende voor het onderhoud eens huisgezins....”

»Op een onbewoond eiland dat men met kinderen bevolkte, zou men slechts de kiemen der waarheid in de ontwikkeling der rede behoeven te laten ontspruiten.... Maar plaatst men een reeds oud volk in een nieuw land, dan bestaat de bekwaamheid daarin om het geene andere schadelijke meeningen en gewoonten te laten behouden, dan die waarvan men hen niet kan genezen en verbeteren. Wil men dezelve verhinderen zich over te planten, dan moet men op het volgend geslacht zijne aandacht vestigen door eene algemeene en openbare opvoeding der kinderen. Een vorst, een wetgever moet nooit eene volkplanting stichten, zonder er vooraf wijze mannen heen te zenden voor de opvoeding der jeugd.... In eene opkomende volkplanting, is het voor den wetgever gemakkelijk alle mogelijke voorzorgen te nemen, indien hij *het bloed en de zeden van*

een volk wil zuiveren. Zoo hij maar geest en de deugd bezit, dan zullen de landen en de menschen die hij *in handen* zal hebben, aan zijne ziel een ontwerp van eene maatschappij in geven, dat een schrijver nooit dan op eene vlugtige en aan de onzekerheid der hypothesen onderworpene wijze kan schetsen, daar die hypothesen in elkander loopen met eene oneindigheid van omstandigheden, te moeilijk om te voorzien en verbinden” Tot zoo verre Raynal.

Is het niet even als of men hier een Professor in de landhuishoudkunde tot zijne leerlingen hoort zeggen: »Het klimaat is de eerste regel voor den landbouwer. De aard van het eerste toont aan den laatsten zijne pligten. Het is vooreerst de plaatselijke gesteldheid die hij moet raadplegen. Is hij op een kleigrond, dan moet hij zich op die manier gedragen. Heeft hij met zand te doen, zie hier hoe hij moet handelen. Alle gemakkelikheden staan ten dienste van den landbouwer, die zijnen grond wil reinigen en verbeteren. Als hij maar bekwaamheid heeft dan zullen de landen, de bemestingen, die hij *in handen* zal hebben hem een plan van ontginning ingeven, dat een professor nooit kan schetsen dan op eene wijze die onzeker is, en onderworpen aan de wankelbaarheid der hypothesen die verschillen en in elkander loopen met eene oneindige menigte van omstandigheden te moeilijk om te voor-

zien en te verbinden. Maar, o verhevene schrijvers, wilt u toch tusschenbeiden herinneren dat, dat zand, die mest, waarover gij zoo willekeurig beschikt, menschen zijn, uwe gelijken, denkende vrije wezens gelijk gij, die gelijk gij van God het vermogen om voor zichzelve te zien, te denken en te oordeelen hebben ontvangen.

Matly veronderstelt dat de wetten door den roest des tijds en de zorgeloosheid voor de veiligheid versleten zijn en vervolgt aldus :

» In deze omstandigheden, moet men overtuigd zijn dat de veerkracht der regeringen verlamd is. *Geef hun* eene nieuwe spanning (*Matly* rigt zich tot den lezer) en het kwaad zal genezen zijn Denk er minder aan om de verkeerdheden te straffen, als wel om de deugden die gij nodig hebt, aan te moedigen. Op deze wijze zult gij aan uwe republiek de kracht der jeugd terug geven.”

De vrije volken hebben de vrijheid verloren omdat zij de vrijheid niet gekend hebben! Maar indien de voortgang van het kwaad zoodanig is, dat de gewone overheid het niet nadrukkelijk kan te keer gaan, *neem dan uwe* toevlugt tot eene buitengewone overheid, waarvan de duur kort en de magt zeer groot zij. De verbeelding der burgers heeft er behoefte aan opgewekt te worden”

En in die smaak schrijft hij 20 deelen vol.

Er is een tijd geweest, waarin onder den invloed van zoodanige leeringen, die den grond van de klassieke opvoeding uitmaken, ieder zich buiten en boven de menscheid heeft willen plaatsen om haar te rangschikken, te regelen en te rigten ieder op zijne wijze.

Condilloc zegt: »Verhef u, Monseigneur, tot eenen Lycurgus of Solon. Geef, voor met de lezing van dit boek verder te gaan, voor uw vermaak, eens wetten aan een of ander wild Amerikaansch of Afrikaansch volk. Vestig deze zwervende menschen in vaste woningen; leer hun hunne kudden voeden....; doe uw best om de maatschappelijke hoedanigheden die de natuur in hen gelegd heeft te ontwikkelen.... Beveel hen de pligten der menscheid in praktijk te brengen.... Vergal door kastijdingen de genoegens die de driften belooven en gij zult zien dat die barbaren, bij ieder artikel uwer wetgeving eene ondeugd minder en eene deugd meer krijgen.»

»Alle volken hebben wetten gehad. Maar weinige onder hen zijn gelukkig geweest. Wat is daarvan de oorzaak? Dat de wetgevers bijna altijd niet geweten hebben dat het doel der maatschappij is, de huisgezinnen door een gemeenschappelijk belang te verbinden.

De onpartijdigheid der wetten bestaat in twee dingen: dezelve moeten de gelijkheid in de bezittingen en in de waardigheid der burgers daar

stellen.... Naar mate uwe wetten eene grootere gelijkheid zullen daarstellen, zullen zij aan ieder burger dierbaarder worden.... Hoe zouden de gierigheid, de eerezucht, de luiheid, de ledigheid, de nijd, de haat, de jalouzij, in staat zijn om menschen die gelijk staan in bezittingen aanzien en aan wien de wetten geene hoop overlieten, om de gelijkheid te verbreken, ooit te beroeren?" (Volgt de Idyl.)

»Hetgeen men u van het gemeenebest van *Sparta* heeft gezegd, moet u over deze vraag groot licht verspreiden. Geene andere staat heeft ooit wetten gehad die meer met de natuur of de gelijkheid overeen kwamen.»

Men moet zich niet verwonderen dat de zeventiende en achttiende eeuw, het menschelijk geslacht als eene werkellooze stof hebben beschouwd die alles, vorm, gedaante, aanstoot, beweging en leven van een groot vorst, eenen grooten wetgever of een groot genie verwachtte en ontving. Deze eeuwen waren gevoed met de studie der oudheid en de oudheid biedt ons inderdaad overal in Egijpte, Persie, Griekenland en Rome het schouwspel aan van eenige menschen, die naar hun' wil de door geweld of list ten ondergebragte menschen bewerken. Doch wat bewijst zulks? Het bewijst daar dat, daar de mensch en de maatschappij voor volmaking vatbaar zijn, de dwaling, onwetendheid, overheersching, slavernij en bijgeloof zich meer in het be-

gin der tijden moeten opeenstapelen. De dwaling der schrijvers die ik heb aangehaald bestaat niet daarin dat zij de daadzaak bevestigd hebben, maar dat zij haar tot regel hebben voorgesteld ter bewondering en navolging voor het toekomstend geslacht. Hunne dwaling bestaat hierin dat zij met een onbegrijpelijk gebrek aan kritiek en geloovende aan een kinderachtig conventionalisme, de grootheid, waardigheid en welvaart van die kunstige maatschappijen der oude wereld hebben aangenomen, niet tegenstaande het niet aan te nemen was; dat zij niet hebben begrepen dat de tijd het licht voortbrengt en verspreidt; dat naarmate het licht doordringt, de magt zich aan de zijde des Regts schaart en de maatschappij bezit van zich zelve neemt.

En inderdaad, wat is het staatkundig werk en streven hetgeen wij beleven? Niets anders dan het aan alle volken ingeschapen streven naar de vrijheid. En wat is de vrijheid, dat woord in staat om alle harten te doen kloppen en de wereld te beroeren, zoo het niet het geheel is van alle vrijheden, gewetensvrijheid, vrijheid van onderwijs, van vereeniging, van drukpers, van beweging van arbeid, van ruiling: in andere bewoordingen, de vrije uitoefening voor allen, van alle onschuldige vermogens; en nog weer anders de vernietiging van alle overheersching, zelf van de wettige en de terugbrenging van de wet tot hare

cenige redelijke eigenschap, die bestaat in het regelen van het aan ieder toekomend regt van wettige zelfverdediging of in het te keer gaan van het onregt?

Deze rigting van het menschelijk geslacht wordt, men moet zulks bekennen, grootelijks gedwarsboomd, voornamelijk in ons vaderland, door de noodlottige zucht, (eene vrucht van de klassieke opvoeding) die aan alle staatkundigen eigen is, om zich buiten de menschheid te plaatsen, om haar naar welgevallen te rangschikken, te regelen en in te rigten.

Want terwijl de maatschappij zich in beweging zet om de vrijheid te verwezenlijken, denken de groote mannen die zich aan het hoofd der beweging stellen, doordrongen als zij zijn van de beginselen der 17^e en 18^e eeuw, aan niets dan om haar te doen bukken, onder de menschlievende dwingelandij hunner maatschappelijke uitvindingen en om haar volgens de uitdrukking van Roussau, geduldig het juk der staatkundige gelukzaligheid te doen dragen, zoo als zij die hebben uitgedacht. Men zag het wel in 1798. Naauwelijks was de oude wettige regering omvergeworpen, of men was al bezig de nieuwe maatschappij aan andere kunstmatige schikkingen te onderwerpen, altijd uitgaande uit dit punt, waaromtrent allen het eens waren: dat de wet almachtig was.

Saint-Just zegt: » De wetgever beveelt voor

de toekomst. Het staat aan hem *het goede te willen*. Het staat aan hem om van de menschen te maken, wat *hij wil* dat zij zijn."

Robespierre zeide: »De bezigheid der regering is om de lichamelijke en zedelijke krachten der natie te rigten naar het doel van deszelfs instelling.»

Billaud Varennes zegt: »Men moet het volk dat men aan de vrijheid wil teruggeven, herscheppen. Omdat men oude vooroordeelen moet vernietigen, oude gewoonten veranderen, bedorvene neigingen verbeteren, verouderde ondeugden uitroeijen, moet er eene sterke werking eene hevige aandrang zijn Burgers, de onbuigbare gestrengheid van Lycurgus werd, voor Sparta de onwrikbare grondslag der republiek; het zwakke en vertrouwende karakter van Solon storte Athène terug in de slavernij. Deze tegenstelling bevat de geheele wetenschap van regeeren.»

Lepelletier zegt: »In aanmerking nemende hoezeer het menschelijk geslacht is verbasterd, ben ik overtuigd van de noodzakelijkheid, om eene geheele herschepping te bewerkstelligen en indien ik mij zoo mag uitdrukken, een nieuw volk te scheppen.»

Men ziet het, de menschen zijn niets dan gemeene bouwstoffen. Het staat niet aan hen *het goede te willen*; (zij zijn er onbekwaam toe,) — dit staat aan den wetgever, volgens

Saint-Just. De menschen zijn slechts hetgeen hij wil dat zij zijn.

Volgens Robespierre, die letterlijk Rousseau naschrijft, begint de wetgever met het doel *der inrigting van de natie* aan te wijzen. Vervolgens hebben de regeringen niets te doen, dan alle *ligchamelijke en zedelijke krachten* naar dit doel te rigten. De natie zelf blijft altijd lijdelijk bij dit alles, en Billaud-Varennes leert ons dat zij geene vooroordeelen, gewoonten, neigingen en behoeften mag hebben dan die de wetgever vergunt. Hij gaat zelfs zoover dat hij zegt dat de onwrikbare gestrengheid van een' mensch de grondslag is der republiek.

Men heeft gezien dat ingeval het kwaad zoo groot is, dat de gewone overheid het niet kan genezen, Mably de dictatuur aanraadt om de deugd te doen bloeijen. »*Neem uwe toevlugt*, zegt hij, tot eene buitengewone overheid, waarvan de duur kort en de magt aanzienlijk zij. De verbeelding der burgers heeft er behoefte aan om gaande gemaakt te worden,» en deze leer is niet verloren gegaan. Hooren wij slechts wat Robespierre zegt:

»Het beginsel van het republikeinsch bestuur is de deugd en zijn middel gedurende den tijd zijner vestiging, de schrik. Wij willen in ons land, de zedekunde voor het eigenbelang, de braafheid voor de eer, de beginsels voor de

gewoonten, de pligten voor de welvoegelijkheden, het gebied der rede voor de dwingelandij der mode, de verachting van de ondeugd voor de verachting van het ongeluk, de fierheid voor de onbeschaamdheid, de grootheid van ziel voor de ijdelheid, de zucht naar roem voor de geldzucht, het gezond verstand voor wellevendheid, de verdienste voor de kuiperij, het genie voor het vernuft, de waarheid voor den glans, het bekoorlijke van het geluk voor de verveling van den wellust, de grootheid van den mensch voor de kleinheid der grooten, een grootmoedig, magtig en gelukkig volk, voor een beminnelijk, dartzel en ellendig volk, in een woord alle woord alle deugden en wonderen van de Republiek voor alle ondeugden en belagchelijkheden van het koningschap, in de plaats stellen."

Op welk eene hoogte boven de menschheid plaatst *Robespierre* zich hier! En merk de omstandigheden eens op waar in hij spreekt. Hij bepaalt zich niet tot het uiten van den wensch van eene groote vernieuwing van het menschelijk hart: hij hoopt niet dat deze zal voortspruiten uit een geregeld bestuur. Neen hij wil het zelf bewerken en wel door de schrik. De redevoering waaruit deze kinderachtige en moeilijke hoop tegenstellingen getrokken is had ten doel, de zedelijke beginselen, die een revolutionair bestuur moeten regelen, uit een

te zetten. Bemerkt dat, als *Robespierre* de dictatuur komt vragen, het niet alleen is om den vreemdeling te verdrijven en de partijen te bevrijden: het is wel degelijk om zijne eigene zedelijke beginsels door de schrik en *voor dat men het spel der constitutie begon* te doen gelden. Zijne aanmatiging gaat niet verder dan om door den schrik, *het eigen belang, de eer, de gewoonten, de welvoegelijkheden, de mode, de ijdelheid, de geldzucht, de wellevendheid, de kuiperij, het vernuft, de wellust en de ellende* uit het land uit te roeijen. Niet dan na dat hij, *Robespierre*, deze wonderen zal hebben vervuld, zoo als hij het met duidelijke woorden noemt, zal hij de wetten veroorlooven hun gebied te hervatten. — Wel nu! ellendigen, die u zelven zoo groot waant, die de menschheid zoo gering acht, die alles wilt hervormen, hervorm u zelven, die taak is al genoeg voor u.

Intusschen, vragen in het algemeen, de heeren hervormers, wetgevers en staatkundigen niet om eene onmiddelijke dwingelandij op de menschheid uit te oefenen. Neen, daartoe zijn zij te gematigd en te menschlievend.

Zij verlangen niets dan de dwingelandij, de alleenheerschappij, de almacht der wet. Alleen begeeren zij de wet te maken.

Om aan te toonen hoe algemeen deze vreemde geneigtheid des geestes in Frankrijk geweest is, zou ik, zoowel Mably geheel, Raynal ge-

heel, Rousseau geheel, ook Fénelon, en lange uittreksels uit Bossuet en Montesquieu hebben moeten afschrijven, als ook het geheele proces-verbaal der zittingen van de conventie hebben moeten wedergeven. Daarvoor zal ik mij wel voor wachten, ik verwijs liever den lezer daarnaar.

Men kan denken dat dit denkbeeld Buona-
parte moest toelagchen. Hij omhelsde het met
vuur en bragt het krachtdadig in praktijk.
Zich als een scheikundige beschouwende, zag
hij in Europa niets dan eene stof om proeven
mede te nemen. Maar weldra vertoonde zich
deze stof als een krachtig réagens. Voor drie
vierde van zijne dwaling terugkeerd, scheen
Buonaparte op St. Helena te erkennen, dat er
eenige zelfwerkende kracht in de volken is,
en hij betoonde zich der vrijheid minder vij-
andig. Dit belette hem intusschen niet om in
zijn testament aan zijn' zoon deze les te geven:
»Regeren is, zedelijkheid, onderwijs en wel-
vaart te verspreiden.»

Is het nu nog noodig om uit vervelende
aanhalingen te doen zien, van waar Morelly,
Babeuf, Owen, Saint-Simon en Fourier uit-
gaan? Ik zal mij bepalen om aan den lezer
eenige uittreksels voort te leggen uit het boek
van Louis Blanc over de regeling van den
arbeid.

Hoozen wij wat hij zegt: »In ons ontwerp,

ontvangt de maatschappij alle aanstoot (impulsie) van de magt." (Pag. 126.)

Waarin bestaat de stoot die de magt aan de maatschappij geeft? Men merke wel op dat het ontwerp des heeren L. Blanc de magt zelve is.

Van een anderen kant, de maatschappij is het menschelijk geslacht.

Dus, bepaaldelijk, ontvangt de maatschappij den stoot van den heer L. Blanc.

Laat hem dat maar doen, zal men zeggen. Zonder twijfel is het menschelijk geslacht vrij de *raadgevingen* te volgen van wie dan ook. Maar niet aldus begrijpt de heer L. Blanc de zaak. Hij bedoelt, dat zijn plan tot wet gemaakt moet worden en dus bij gevolg door de regering met magt worden bekleed.

» In ons ontwerp geeft de staat aan den arbeid niets dan eene wetgeving, (neem niet kwalijk dat 't zoo'n beetje is), uit kracht waarvan de vooruitgang der nijverheid, kan en moet geschieden *in volle vrijheid*. Hij (de staat) doet niets dan de maatschappij op eene schuin-sche helling te plaatsen (anders niets) dien zij afrolt, zoo zij er maar eens op geplaatst is, door de enkele kracht der dingen en door een natuurlijk gevolg van *de onveranderlijke werktuigkunde*.' »

Maar welke is die helling? — Voert die helling die aangetoond is door den heer L. Blanc niet onvermijdelijk naar den afgrond? — Neen

zij voert naar het geluk. — Waarom plaatst de maatschappij er zich zelf dan niet op? Omdat zij niet weet wat zij wil en behoefte heeft aan *een stoot*. — Wie zal haar dien geven? — De regering. — Wie zal den stoot geven aan de regering? — De uitvinder van het werktuig, de heer L. Blanc.

Wij komen nooit uit dien kring, dat de menschheid lijdelijk is en een groot man haar, door tusschenkomst van de wet, in beweging zet.

Eens op die helling zijnde, zal de maatschappij ten minste eenige vrijheid genieten? — Zonder twijfel. — En welke is die vrijheid?

»Zeggen wij het eens vooral: de vrijheid bestaat niet alleen in een toegestaan regt, maar in de aan den mensch gegevene magt om zijne vermogens uit te oefenen en te ontwikkelen, onder het gebied van het regt en onder toezigt van de wet.»

»En dit is geenzins eene ijdele onderscheiding: de zin van dezelve is diep, hare gevolgen zijn groot. Want zoodra men aanneemt dat de mensch, om waarlijk vrij te zijn, de magt behoeft om zijne vermogens uit te oefenen en te ontwikkelen, vloeit daaruit voort dat de maatschappij aan ieder harer leden een gepast onderrigt, zonder hetwelk de menschelijke geest zich niet *kan* ontwikkelen en de werktuigen zonder welke de menschelijke bedrijvigheid zich geen' weg *kan* banen, ver-

schuldigd is. Welnu, door wiens tusschenkomst zal de maatschappij aan ieder harer leden het gepaste onderrigt en de noodige werktuigen geven, zoo het niet door tusschenkomst van den staat is?

Alzoo de vrijheid is de magt. — Waarin bestaat deze magt? — In het bezit van onderrigt en werktuigen. — Wie zal het onderrigt en de werktuigen *geven*? — De *maatschappij* die dezelve *schuldig is*. — Door wiens tusschenkomst zal de maatschappij werktuigen geven aan hen die dezelve nodig hebben? — Door *tusschenkomst van den staat*. — Van wien zal de staat dezelve nemen?

De lezer mag hierop antwoorden en zien waarop dit uitloopt.

Een der vreemdste verschijnselen van onzen tijd, en dat voorzeker onze naneven zeer zal verwonderen, is dat de leer die steunt op deze driedubbele hypothese: de volslagen werkeloosheid van de menschheid — de almagt van de wet — de onfeilbaarheid van den wetgever — het heilig zinnebeeld is van die partij die verklaart dat zij uitsluitend democratisch is.

Het is waar zij noemt zich ook *socialistisch*.

Voor zoo verre zij democratisch is heeft zij een vertrouwen zonder grenzen.

Als *socialistisch* verheft zij zich boven het slijk.

Is het om staatkundige regten te doen? komt

het er op aan om uit haar' boezem een' wetgever te voorschijn te doen treden? O! dan heeft volgens hem, het volk een aangeboren kennis; het is begaafd met een bewonderenswaardig oordeel; deszelfs *wil is altijd regt, de algemeene wil kan niet dwalen*. Het stemregt zal niet te algemeen kunnen zijn. Niemand is aan den staat eenige borgstelling verschuldigd. De wil en de bekwaamheid om goed te kiezen worden altijd ondersteld. Kan het volk zich bedriegen? Leven wij niet in de eeuw der verlichting? Hoe dan! Zal het volk eeuwig onder voogdij staan? Heeft het deszelfs regten niet met genoeg moeite en opoffering verkregen? Heeft het niet genoeg bewijzen geleverd van verstand en wijsheid? Is het niet tot rijpheid gekomen? Is het niet in staat om voor zich zelf te oordeelen? Kent het zijne belangen niet? Is er een man of eene klasse die zich het regt durft toeëigenen, zich voor het volk in de plaats te stellen, voor hetzelfde te beslissen en te handelen? Neen neen, het volk wil vrij zijn en zal het zijn! Het wil zijne eigene zaken regelen en zal ze ook regelen!

Maar is de wetgever door de verkiezing ontslagen van volksvergaderingen. O wat verandert dan de taal. De natie keert terug in de lijdelijkheid, werkeloosheid, in het niet, en de wetgever neemt bezit van de al omvattende magt.

Aan hem is de uitvinding, aan hem de rigting, aan hem de stoot, aan hem de regeling. De mensch behoeft zich slechts te laten bewerken; het uur der dwingelandij is geslagen. En merk op hoe noodlottig dat is: want dat volk zoo even zoo verlicht, zoo zedelijk, zoo volmaakt, heeft nu geene neigingen meer, of zoo het er nog heeft, sleepen die neigingen hetzelfde mede ten verderve. Men moet het een weinig vrijheid laten. Maar weet gij dan niet dat volgens de Heer Considerant, *de vrijheid noodlottigerwijze tot het monopolie leidt?* Weet gij dan niet dat de vrijheid de mededinging is, en dat de mededinging volgens de heer L. Blanc, *voor een volk een stelsel van vernietiging, voor de burgerij een' oorzaak van ondergang is?* Dat juist daarom de volken zoo veel te meer vernietigd en geruineerd zijn naar mate zij vrijer zijn, getuige *Zwitserland, de Nederlanden, Engeland en de Vereenigde Staten?* Weet gij niet dat altijd volgens den heer L. Blanc, *de mededinging leidt tot het monopolie en dat, om dezelfde reden, de goedkoopte voert tot de buitensporigheid der prijzen?* Dat *de mededinging strekt om de bronnen van verbruiking te doen opdroogen, en de voortbrenging drijft tot eene verteerende werkzaamheid?* Dat *de mededinging de voortbrenging dwingt zich te vermeederen en de verbruiking af te nemen:* — uit welke alles volgt dat de vrije volken voortbrengen om niet te verbruiken: —

dat mededinging niets is dan verdrukking en dwaasheid, en dat de heer L. Blanc zich er mede moet bemoeijen.

Welke vrijheid zoude men overigens ook aan de menschen kunnen laten? De vrijheid van geweten? Maar men zou hen allen van dat ver-
lof gebruik zien maken om godsloochenaars te worden. De vrijheid van onderwijs? Maar de vaders, zouden spoedig professoren betalen om aan hunne zonen de onzedelijkheid en de dwaling te onderwijzen: bovendien als men de heer Thiers mag gelooven, zou het onderwijs indien het aan de nationale vrijheid overgela-
was, ophouden nationaal te zijn en wij zou-
den onze kinderen opvoeden in de denkbeelden der Turken of Hindou's, in plaats van dat zij nu, dank zij de wettige dwingelandij van de universiteit, het geluk hebben te worden op-
gevoed in de edele denkbeelden der Romeinen. De vrijheid van den arbeid? Maar dat is de mededinging die ten gevolge heeft dat alle voortbrengselen onverteerd blijven, dat het volk vernietigd, de burgerij geruineerd wordt. Vrijheid van handel? Maar men weet wel, de voorstanders van het beschermende stelsel hebben het tot walgings toe aangetoond, dat iemand zich ruineert, wanneer hij vrij handel drijft, en dat men om zich te verrijken moet handeldrijven zonder vrijheid.

De vrijheid van vereeniging? Maar volgens

de socialistische leer, sluiten vrijheid en vereeniging elkander uit, om dat men juist de menschen om geen' andere reden van hunne vrijheid tracht te berooven dan om hen te dwingen zich te vereenigen.

Gij ziet dus wel dat de socialistische democraten, met een gerust geweten, aan de menschen geene vrijheid kunnen laten, om dat zij door hunne eigene natuur, als deze heeren er geen order op stellen, aan alle kanten overhellen tot alle soort van verbastering en zedeloosheid.

Er blijft nu over de reden te raden, waarom en op welken grond men in dit geval met zoo veel aandrang voor hen het algemeen stemregt verlangt.

De aanmatigingen der staatsregelaars wekken eene andere vraag op, die ik dikwijls aan hen gedaan heb en waarop zij, zoo ver ik weet, nooit geantwoord hebben. Als de natuurlijke neigingen des menschedoms dan zoo slecht zijn dat men aan hetzelfde de vrijheid moet ontnemen, hoe komt het dan dat de bedoelingen der staatsregelaars goed zijn? Maken de wetgevers en hunne handlangers geen deel van het menschelijk geslacht uit? Meenen zij dat zij gevormd zijn uit andere stof dan de overige menschen? Zij zeggen dat de maatschappij aan zichzelf overgelaten, stellig te gronde gaat om dat hare natuurlijke neigingen verkeerd zijn. Zij geven voor, haar op deze helling staande te houden en

eene betere rigtiug te kunnen geven. Zij hebben derhalve van den hemel een begrip en deugden ontvangen die hen buiten en boven de menschheid stellen. Doch wij zeggen op onze beurt, dat zij hunne brieven toonen. Zij willen herders zijn, zij willen dat wij de schapen zijn. Deze schikking vooronderstelt in hen eene natuurlijke meerderheid, waarvan wij toch wel het regt hebben hun vooraf het bewijs te vragen.

Let wel op: het genie hun betwist, is niet het regt om maatschappelijke verbindingen uit te vinden, aan te raden en op zich zelve de proef er van te nemen op hunne kosten en verantwoording, maar wel het regt om ons dezelve op te leggen met behulp der wet, dat is der openbare magt en der belastingen.

Ik vorder niet dat de Cabetianen, Fourieristen, Proudhonianen, Universitarissen en de voorstanders van het beschermende stelsel afstand doen niet van hunne bijzondere denkbeelden, maar van dat denkbeeld, dat hen allen gemeen is, om ons met geweld te onderwerpen aan hunne stellingen en volgorden, aan hunne maatschappelijke werkplaatsen, aan hunne vrije bank, aan hunne grieksch-romeinsche zedekunde, aan hunne beletse!en voor den handel. Wat ik van hen vraag is, dat zij ons het vermogen laten om hunne plannen te beoordeelen en ons er niet mede te vereenigen noch middelijk noch onmiddelijk, indien wij

vinden dat zij onze belangen krenken of ons geweten van dezelve afkeerig is.

Want de aanmatiging, om de regering en de belasting te doen tusschen beiden komen, bevat behalve dat zij verdrukkend en roofzuchtig is, bovendien nog deze schadelijke hypothèse, zij neemt de onfeilbaarheid van den staatsregelaar en de onbekwaamheid van het menschdom aan.

En indien het menschdom onbevoegd is om voor zich zelve te oordeelen, wat komt men ons dan praten van een algemeen stemregt?

Deze tegenspraak in de denkbeelden heeft zich overgeplant op de daden en terwijl het Fransche volk alle andere is vooruit gesnelde in de verovering zijner regten of liever zijner staatkundige waarborgen, is het niet te min, het meest bestuurde, gederigeerde, geadministreerde, belaste, belemmerde en door den wil des wetgevers gekneede volk gebleven van alle volkeren.

Het is ook het land waar de omwentelingen het meest van allen dreigen, en dat moet noodzakelijk het geval zijn.

Zoodra men uitgaat van dit denkbeeld door al onze staatkundigen aangenomen en zoo krachtig door den heer L. Blanc uitgedrukt in deze woorden: »De maatschappij ontvangt den stoot van de regeering; zoodra de menschen zich zelve beschouwen als gevoelig, maar lijdelijk, onbekwaam om zich door eigen doorzigt en eigen kracht tot eenige zedelijkheid te verheffen

of tot eenige welvaart te geraken en gedwon-
 alles van de wet te verwachten : in een woord ,
 wanneer zij toestemmen dat hunne betrekkin-
 gen tot den staat zijn , die van de schapen
 tot den herder , dan is het klaar dat de
 verantwoordelijkheid van de regeering onbe-
 grensd is.

Het goede en het kwade , de deugden en de
 ondeugden , gelijkheid en ongelijkheid , rijkdom
 en armoede , alles vloeit uit haar voort . Zij
 is belast met alles , zij onderneemt alles , zij
 doet alles , zij is dus voor alles aansprakelijk .
 Indien wij gelukkig zijn , eischt zij met goed
 regt onze erkentelijkheid ; maar zoo wij ellendig
 zijn , kunnen wij het alleen op haar verhalen .
 Beschikt zij niet , in den grond , over onze
 personen en goederen ? Is de wet niet almag-
 tig ? Door het scheppen van het algemeen mo-
 nopolie , heeft zij zich sterkgemaakt om aan de
 verwachtingen der van de vrijheid beroofde
 huisvaders te beantwoorden en zoo deze hoop
 bedrogen wordt , aan wie de schuld ? Door
 de nijverheid aan banden te leggen , heeft zij
 zich sterk gemaakt haar te doen bloeijen , ware
 dit niet het geval dan was het afschuwelijk ge-
 weest haar de vrijheid te ontnemen en zoo
 zij kwijnt , aan wie de schuld ? Door zich
 met het wikken en wegen der handelsbalans
 te bemoeijen , door het spel der tarieven , heeft
 zij zich sterk gemaakt den handel te doen

bloeien en zoo zij, verre van te bloeien, sterft, aan wie dan de schuld? Door aan de scheepsuitrustingen in ruil voor hunne vrijheid hare bescherming te verleenen, heeft zij zich sterk gemaakt om ze voordeelig te doen worden: en zoo zij drukken aan zijn wie dan de schuld?

Derhalve is er geen grief bij de natie of de regeering heeft zich uit eigen beweging daarvoor aansprakelijk gesteld. Moet men zich dan verwonderen dat elke grievende oorzaak tot oproer is?

Wat is het geneesmiddel dat men voorstelt? Om het gebied der wet oneindig uit te breiden, dat is te zeggen de verantwoordelijkheid der regering.

Maar indien de regering zich belast met het verhoogen en regelen der dagloonen en zij het niet kan: indien zij zich belast met het onderhouden van alle ongelukkigen en zij het niet kan; indien zij zich belast om aan alle arbeiders een toevlugtsoord te verzekeren en zij het niet kan: indien zij zich belast met verschaffen van gereedschappen aan alle arbeiders en zij het niet kan: indien zij zich belast om voor allen die begeerig zijn te leenen een vrijcrediet te openen en zij het niet kan; zoo, volgens de woorden die wij met spijt aan de pen van de heer de Lamartine hebben zien ontvloeijen. »De staat zich de zending opdraagt, om de ziel der volken te verlichten, te

ontwikkelen, te vergrooten, te versterken, te verlevendigen en te heiligen," en zij schipbreuk lijdt; ziet men dan niet op het einde van elke teleurstelling, dat er helaas! meer dan waarschijnlijk eene niet minder onvermijdelijke onwenteling te wachten staat?

Ik neem mijne stelling wederom op en zeg: onmiddelijk na de staatshuishoudkundige wetenschap en in den aanvang van de staatkundige wetenschap (*), vertoont zich eene belangrijke vraag. zij is deze: Wat is de wet? Wat moet zij zijn? Wat is haar gebied? Welke zijn hare grenzen? Waar houden bij gevolg de regten van den wetgever op? Ik aarzel niet om te antwoorden: *De wet is de algemeene geregelde magt om het onrecht paal en perk te stellen*, — en met korte woorden, *de wet is het regt*.

Het is niet waar dat de wetgever op onze personen en onze eigendommen eene volstreckte magt heeft, om dat zij eerder bestonden en om dat het werk van de wet daarin bestaat dezelve met waarborgen te omringen.

Het is niet waar dat de wet tot zending heeft ons geweten, onze denkbeelden, onze wil, onze

(*) De staatshuishoudkunde gaat de staatkunde voor; gene zegt of de menschelijke belangen van nature overeenstemmende of strijdig zijn; *hetgeen deze moest weten* alvorens de regten der regering vast te stellen.

opvoeding, onze gevoelens, onze ruilingen, onze giften, onze genietingen te regelen.

Hare zending bestaat in het verhinderen dat het regt des eenen niet op eenige wijze het regt des anderen stoore.

De wet, omdat zij tot noodzakelijke bekrachtiging de magt bezit, kan tot wettig gebied, slechts het wettig gebied van de magt hebben te weten: het regt.

En als ieder afzonderlijk persoon het regt om tot de magt zijne toevlugt te nemen, niet dan in het geval van wettige zelfverdediging heeft, zoo mag redelijkerwijze de vereenigde magt, die niets anders is dan de vereeniging der afzonderlijke magten, tot geen ander einde worden aangewend.

De wet is dus alleen de regeling van het reeds voorafbestaande aan ieder toekomende regt van wettige zelfverdediging.

De wet is het regt.

Het is eene valsche stelling dat zij de personen kan onderdrukken of de eigendommen berooven, zelfs met een menschlievend doel, daar het in tegendeel hare zending is dezelve te beschermen.

En dat men dan niet toestemt dat zij ten minste menschlievend kan zijn, mits zij zich onthoude van alle onderdrukking, van alle berooving: dat is tegenstrijdig. De wet moet op onze personen en goederen werken; zoo zij dezelve

niet beschermt, schendt zij dezelve daardoor alleen, dat zij bestaat en niet beschermt.

De wet is het regt.

Dat is duidelijk, eenvoudig, volmaakt bepaald en vatbaar voor ieders begrip, zichtbaar voor ieders oog, want het regt is eene gegevene onbeweegbare hoeveelheid, die noch meer noch minder toelaat. Komt men daarbuiten, maakt men de wet godsdienstig, broederschap-, gelijkheid- bevorderend, menschlievend, de nijverheid, letteren en kunsten aanmoedigend, dan is men terstond in het oneindige, in het onzekere, in het onbekende, in de onderhavige utopie, of wat nog erger is in de menigte van utopien die met elkander strijden om zich van de wet meester te maken en haar aan zich te onderwerpen; want de broederschap, de menschlievendheid hebben geene vaste grenzen zoo als het regt. Waar zult gij ophouden? De een zoo als de heer *de St. Cricq*, zal zijne menschlievendheid maar over eenige arbeidende klassen uitstrekken en aan de wet vragen dat zij *over de verbruikers beschikt ten voordeele der voortbrengers*. De ander, zoo als de heer Considerant, zal de zaak der werklieden ter harte nemen en voor hen van de wet verzoeken een vastbepaald *minimum, kleeding, huisvesting, voeding en alle tot onderhoud en des levens noodzakelijke zaken*. Een derde, de heer L. Blanc, zal met reden

zeggen, dat dit nog maar eene broederschap in schets is en dat de wet aan allen gereedschappen moet geven. Een vierde zal doen opmerken, dat eene zoodanige schikking nog plaats overlaat aan de ongelijkheid en de wet in de afgelegen hutten, de weelde, letteren en kunsten moet doen doordringen. Gij zult aldus tot het communisme gevoerd worden, of liever de wet zal zijn, — wat zij reeds is: — de kampplaats van alle droomerijen en alle begeerten.

De wet is het regt.

In dezen omtrek, kan men eene eenvoudige onwrikbare regering bevatten. En ik tart u om mij te zeggen van waar de gedachte aan eene omwenteling, aan een opstand, of een eenvoudig oproer zou kunnen komen tegen eene openbare magt beperkt tot het afweren van het onregt. Onder een zoodanig bestuur, zou er veel meer welvaart zijn, de welvaart zou meer gelijk verdeeld zijn, en wat de van het menschelijk geslacht onafscheidbare rampen betreft, niemand zou er aan denken om er de regering van te beschuldigen, die er even vreemd aan zou zijn als zij aan de veranderingen van het luchtgestel is. Heeft men ooit gezien dat het volk opstond tegen het hof van cassatie of met geweld in de audientiezaal des vrederegters drong om het minimum der dagloonen te eischen of het vrije crediet, gereedschappen,

gunsten van het tarief of nationale werkplaatsen. Het weet wel dat deze voorstellingen niet in de magt liggen van den regter en het zou even zoo leeren dat zij buiten de magt van de wet liggen.

Maar maak een wet op het beginsel van broederschap, verkondig dat van haar goed en kwaad voortvloeit, dat zij verantwoordelijk is voor alle bijzondere smart, voor alle maatschappelijke ongelijkheid en gij zult de deur openen voor eene eindelooze reeks van klagten, haat, onrust en omwentelingen.

De wet is het regt.

Het zou zeer vreemd zijn dat zij billijkerwijs iets anders vermogt! Is de regtvaardigheid niet het regt? Zijn de regten niet gelijk? Waarom zou dan de wet eerder tusschen beiden treden om mij aan de maatschappelijke plannen van de H. H. Mimerel, de Melum, Thiers en L. Blanc te onderwerpen, dan om deze heeren aan mijne plannen te onderwerpen? Geloofst men dat ik van de natuur geen genoeg verbeeldingskracht ontvangen heb om ook eene utopie uit te denken? Moet de wet eene keuze doen tusschen zoo vele hersenschimmen en de openbare magt ten dienste van een derzelve te stellen?

De wet is het regt.

En dat men niet zegge gelijk men onophoudelijk doet, dat de goddelooze, zelfzuchtige,

mèedogenlooze wet, zoo doende de menschheid naar haar beeld zoude vormen. Dat is eene afschuwelijke gevolgtrekking wel passende voor die regeerzieke koppigheid die de menschheid in de wet ziet.

Hoe dan! Omdat wij vrij zullen zijn volgt daaruit dat wij zullen ophouden zelf te handelen? Omdat wij niet de aansporing van de wet ontvangen, volgt daaruit dat wij van aansporing ontbloot zouden zijn? Omdat de wet zich zal bepalen tot het beveiligen van vrije uitoefening onzer vermogens, volgt daaruit nu dat onze vermogens met verlamming zullen geslagen worden? Omdat de wet geene vormen van godsdienst zal opleggen, noch wijze van vereeniging, noch stelsels van onderwijs, noch plannen van arbeid, noch toezigt van den handel, noch plannen van liefdadigheid, volgt daaruit dat wij spoedig ons zullen dompelen in de goddeloosheid, afgescheidenheid, onwetendheid, ellende en zelfzucht? Volgt daaruit dat wij niet meer zullen kunnen erkennen de magt en de goedheid Gods, ons niet meer zullen kunnen vereenigen, elkander helpen, beminnen en onze ongelukkige broeders te hulp komen, de geheimen der natuur navorschen en naar de volmaking van ons wezen streven?

De wet is het regt.

En het is onder deze wet des regts, onder het bestuur des regts, onder den invloed der

vrijheid, der zekerheid, der duurzaamheid, der verantwoordelijkheid, dat ieder tot zijne waarde zal geraken en dat de menschheid met orde, kalmte, langzaam zonder twijfel, maar zeker, de vooruitgang die hare bestemming is, zal vervullen.

Het schijnt mij toe dat ik de theorie voor mij heb; want welke vraag ik aan redenering onderwerp, zij zij van goddienstigen, wijsgeerigen, staatkundigen of staatshuishoudkundigen aard: het zij er gehandeld wordt over welvaart, zedelijkheid, gelijkheid, regt, regtvaardigheid, vooruitgang, verantwoordelijkheid, eigendom, arbeid, ruil, kapitaal, dagloonen, belastingen, bevolking, krediet of bestuur, op welk punt van den wetenschappelijken gezigtseinder ik het aanvangspunt mijner onderzoekingen plaats, altijd kom ik onveranderlijk hierop uit: de oplossing van het maatschappelijk raadsel is gelegen in de vrijheid.

En heb ik ook de ondervinding niet voor mij? Sla de oogen over de geheele aarde. Welke zijn de gelukkigste, zedelijkste, vreedzaamste volken?

Zij bij wien de wet het minst in de bijzondere bedrijvigheid ingrijpt; waar de regering zich het minst doet gevoelen; waar de persoonlijkheid de meeste veerkracht en de openbare meening de meeste invloed heeft; waar het administratieve raderwerk het minst talrijk en het minst zamengesteld is: de belastingen het minst

drukkend en het minst onevenredig zijn: het volksmisnoegen het minst opgewekt en het minst te regtvaardigen is, waar de verantwoordelijkheid der bijzondere personen en der klassen het meest werkzaam is en waar bijgevolg, zoo de reden al niet volmaakt zijn, zij onbedwingbaar pogen zich te verbeteren: waar de dadingen, overeenkomsten, vereenigingen het minst belemmerd zijn; waar de arbeid, de kapitalen en de bevolking de minste kunstmatige verplaatsingen ondergaan: waar de menschheid het meest aan hare eigene neiging gehoorzaamt, waar de gedachte aan God het meest boven de uitvindingen der menschen verheven is; die genen in een woord die het meest tot deze oplossing naderen. »Binnen de grenzen des regts, alles door de vrije en voor volmaking vatbare vrije wil des menschen; niets door de wet of de magt dan het regt van iedereen.»

Men moet het zeggen: er zijn te veel groote mannen in de wereld: er zijn te veel wetgevers, staatsregelaars, inrigters van maatschappijen, volksleiders, vaders der natien, enz. Al te velen plaatsen zich boven de menschheid om haar te regeren, al te velen maken er een beroep van om zich met haar te bemoeijen. Men zal mij zeggen: »gij bemoeit er u wel degelijk mée, gij die daar spreekt.»

Het is waar. Maar men zal toestemmen dat dit in een zeer verschillenden zin en uit een

zeer verschillend oogpunt geschiedt, en indien ik mij onder de hervormers meng, geschiedt zulks alleen om hen hunnen buit te doen loslaten.

Ik houd er mij mede bezig niet zoo als Vaucanson met zijn automaat, maar gelijk een physioloog zich bezighoudt met het zamenstel des menschelijken ligchaams n. l. om te bestuderen en te bewonderen.

Ik houd er mij mede bezig, in den geest die een beroemd reiziger bezielde. Hij kwam in het midden van een' wilden stam. Een kind werd geboren en eene menigte waarzeggers, tovenaars en *ondervindingsmannen* omringden het, gewapend met ringen, haken en banden. De een zeide »dat kind zal nooit de geur eens caumuts ruiken, indien ik hem de neusgaten niet opboor''. Een ander »hij zal beroofd zijn van het gehoorzintuig, indien ik hem de ooren niet tot op de schouders doe nederdalen''. Een derde »hij zal nooit het licht der zon zien, indien ik aan zijne oogen geene schuinsche rigting geef''. Een vierde »hij zal nooit regt op kunnen gaan indien ik hem de beenen niet krom''. Een vijfde »hij zal niet kunnen denken, indien ik hem zijn hersenkas niet indruk''. Teruggij allen, zeide de reiziger: God doet het geen hij doet, goed: waan niet meer te weten dan Hij, en daar Hij aan dit teedere schepsel zintuigen heeft gegeven, laat dan die zintuigen zich ontwikkelen, zich versterken

door de oefening, het gevoel, de ondervinding en de vrijheid.

God heeft ook in het menschelijk geslacht alles geplaatst wat het behoeft om deszelfs bestemming te vervullen. Er bestaat eene maatschappelijke physiologie door de voorzienigheid gegeven, even gelijk er eene menschelijke physiologie door de voorzienigheid gegeven, bestaat. De maatschappelijke zintuigen zijn ook zamengesteld op eene wijze, dat zij zich overeenstemmend kunnen ontwikkelen in de vrije lucht der vrijheid. Weg dus met de ondervindingsmannen en de staatsregelaars. Weg met hunne ringen, hunne ketenen, hunne haken, hunne knijptangen! Weg met hunne kunstige middelen, weg met hunne maatschappelijke werkplaats, hun phalansterion, hun stelsel van albesturing, hunne centralisatie, hunne tarieven, hunne universiteiten, hunne godsdiensten van staat, hunne vrije banken of hunne alleen-handels banken, hunne samenpersingen, hunne beperkingen, hunne zedelijke hervorming of gelijkmaking door de belasting! En nademaal men te vergeefs op het maatschappelijk ligchaam zoo veel stelsels heeft aangepast, dat men eindige zoo als men had moeten beginnen, met het afwijzen van de stelsels en eindelijk de proef eens neme met de vrijheid, — die vrijheid die bestaat in vertrouwen op God en zijn bestuur.

EINDE.